

БІРЫҢҒАЙ УАҚЫТ БЕЛДЕУІНІҢ ЗИЯНЫ БАР МА?

Сарқылмасын Сыр - Ана!

СЫР КӨКТЕМІ

Бұрқасын, қар аралас жаңбырымен, Биыл қыс есте қалды сан қырымен. Міне енді көп күттірген келді көктем, Жаныңды жадыратар жан гүлімен.

Көктер қаулап қыратта бой алады, Жердің жүзі жасылға боялады. Үш ай бойы інінде ұйықтап жатқан Жәндіктер де ұйқыдан оянады.

Өз наурыз – Аналар мен Ару айы, Сергітер самалымен, сәуір айы. Сонан соң мамыражай мамыр келер Төрт түлік тойынатын тәуір айы.

Кеткенмен жылы жаққа тым тысқары, Көктемде қайта келер жыл құстары. Күзде қайту олардың ойында жоқ Сыр бойына үйренген Сыр құстары.

Жасыл желек жайқалып жылда өседі, Қызғалдақтар құлпырып қырда өседі. Көздің жауын алатын жыңғыл гүлі Жұмыр жердің бетінде Сырда өседі.

Дейтін бар: жапондарды ақылды адам, Көп елдер іскерлігін мақұлдаған... Ал мен болсам айқайлап айтар едім Сыр жыңғылы шын сұлу сақурадан!

Бұлбұл келіп басталды жыр көктемі, Қызғалдақпен құлпырды қыр көктемі... Көтеріңкі көңіл-күй сыйлайтұғын, Керемет қой, керемет Сыр көктемі!

Қазыбек ҚАНЖЫҒАЛИН

“ҚОРҚЫТ АТА” ӘУЕЖАЙЫ «SOVICO GROUP»-қа БЕРІЛЕДІ МЕ?

Аймақта инвестициялық ахуалды жақсарту, жаңа өндіріс орындарын ашу және инфрақұрылымды дамыту бағытында кешенді шаралар жүзеге асырылып жатыр. Өңірге шетелдік және отандық инвесторларды тарту мақсатында жүйелі жұмыстар жүргізілуде.

Өңірлік коммуникациялар қызметінің ақпарат алаңында брифинг берген облыс әкімінің орынбасары Ардақ Зебешевтің айтуынша:

- Алдағы бесжылдықта 86 инвестициялық жобаны іске асыру жоспарланып отыр. Былтырғы жылы 21 жоба іске қосылып, 411 жаңа жұмыс орны ашылды. Солардың ішінде ең ірі жобалардың бірі – Қорқыт Ата әуежайының жаңа жолаушылар терминалының ашылуы. Бұл өңірдің көлік-логистикалық әлеуетін арттырып, әуе қатынасын жақсартуға мүмкіндік береді. Әуежайды одан әрі дамыту мақсатында вьетнамдық «Sovico Group» компаниясымен Қорқыт Ата халықаралық әуежайын сенімгерлік басқаруға беру бойынша келіссөздер жүргізілуде. Егер келісім жүзеге асса, бұл әуежайдың қызмет көрсету сапасын жақсартып, жаңа халықаралық бағыттардың ашылуына ықпал етуі мүмкін. Жалпы қолға алынған инвестициялық жобалар өңір экономикасының өсуіне, жаңа жұмыс орындарының құрылуына және халықтың әл-ауқатын жақсартуға бағытталған маңызды қадамдар болып табылады.

МҰНАЙ ӨНДІРУ АРТАДЫ МА?

Қызылорда облысында жаңа перспективалық мұнай-газ кен орындарын анықтау және энергетикалық әлеуетті арттыру бағытындағы зерттеулер жалғасуда. Өңірлік коммуникациялар қызметінің ақпарат алаңында брифинг берген облыс әкімінің орынбасары Ардақ Зебешев:

- Былтырғы жылы Арал шөгінді бассейнінің екі учаскесінде кешенді зерттеу жұмыстары аяқталып, нәтижесінде 1,1 млрд тонна көмірсутек қоры бар екені анықталды. Бұл өңірдің энергетикалық әлеуетін арттыруға мүмкіндік беретін маңызды жаңалық. Сонымен қатар биыл Сырдария бассейнін зерттеу жұмыстары басталады. Осы мақсатта қажетті бұрғылау жабдықтары жеткізіліп, далалық жұмыстарға кірісу жоспарланған. Бұл зерттеулер аймақта жаңа кен орындарының ашылуына жол ашып, болашақта мұнай-газ саласын дамытуға серпін береді. Бұдан бөлек «Саутс Ойл» компаниясы «Құмкөл» кен орнында орналасқан қиын өндірілетін тақтатас мұнайын дәстүрлі емес тәсілдермен өндіру жобасын іске асыруда. Қазіргі таңда жобалау жұмыстары жүріп жатыр, ал биылдың өзінде өндірісті бастау жоспарланған. Бұл әдіс жаңа технологияларды қолдану арқылы мұнай өндіру көлемін арттыруға мүмкіндік береді. Жалпы, жүргізіліп жатқан зерттеулер мен жобалар аймақтың мұнай-газ саласын дамытуға, жаңа кен орындарын игеруге және өңір экономикасын нығайтуға бағытталған маңызды қадамдар болып табылады, -дейді.

Мәжілістегі «AMANAT» Фракциясының мүшелері өзгерген уақыт белдеуінің халықтың физикалық және психикалық денсаулығына, еңбек өнімділігіне және энергетикалық ресурстарды тұтынуға әсері туралы зерттеу нәтижелері бойынша Үкімет есебін тыңдады.

Бұл зерттеу жұмысы «AMANAT» Фракциясының ұсынымын іске асыру шеңберінде 6 бағыт бойынша жүргізілді. Беделді ғалымдар мен сарапшылар, ғылыми институттар тартылды. Зерттеу барысында географиялық параметрлері ұқсас әр түрлі мемлекеттің тәжірибесі назарға алынды.

Депутаттар алдында Премьер-Министрдің орынбасары Ермек Көшербаев сөз сөйледі.

– Салыстырмалы талдау жұмысы Еуропадағы көптеген дамыған елдерде Қазақстанға ұқсас таң ату және күн бату мерзімі бар екенін көрсетті. Аталған мемлекеттер осындай жағдайда белсенді дамып келеді. Адами капиталды дамыту бойынша да жоғары көрсеткіштерге ие. Осыған байланысты Үкімет бірыңғай уақыт белдеуін енгізу туралы шешімді қолдай отырып, оны толық негізделген деп санайды, – деді вице-премьер.

Сондай-ақ ол зерттеу нәтижелері бірыңғай уақыт белдеуіне көшу елдегі білім беру процесінің нәтижелеріне теріс әсер етпегенін, сондай-ақ ЖҚО мен көшедегі қылмыс жағдайына айтарлықтай әсерін тигізбегенін растады.

Сонымен қатар бүгінде Шығыс Қазақстан облысының жеті ауданында жұмыс кестесіне түзету енгізілді. Бұл бастама жергілікті тұрғындар тарапынан кең қолдау тапты.

Халық қалаулыларының сұрақтарына Сауда және интеграция министрі Арман Шақалиев, Ғылым және жоғары білім министрі Саясат Нұрбек және Үкіметтің өзге де өкілдері жауап берді.

А. Шақалиевтің айтуынша, алдын ала деректер халық өмірінің негізгі көрсеткішіне және экономиканың негізгі салаларының жұмыс істеуіне өзгерген уақыт белдеуінің тигізген теріс әсерін анықтаған жоқ.

Денсаулық сақтау бірінші вице-министрі Тимур Сұлтанғазиев бірыңғай уақыт белдеуін енгізу қадамы денсаулық сақтау саласына оң өзгеріс алып келгенін, аурулар санының төмендегенін атап өтті. Мәселен, жедел жәрдем шақырту саны 0,4%-ға, жүрек-қан тамырлары ауруларымен сырқаттану көрсеткіші 3,5%-ға, психикалық және мінез-құлық бұзылысы 1,6%-ға, жарақаттану көрсеткіші 3,3%-ға, қатерлі ісіктер көрсеткіші 1,7%-ға төмендегені байқалды. Яғни, уақытты ұтымды бөлу – қоғамдық денсаулыққа оң әсерін тигізуде.

– Мемлекет басшысы «Ана тілі» газетіне берген сұхбатында Үкімет уақыт белдеуін ауыстырудың азаматтардың тұрмысына және ел экономикасына әсерін жан-жақты зерттеуі тиіс екенін атап өтті. Бүгін Үкімет «AMANAT» фракциясының депутаттарына осы ғылыми зерттеудің қорытындысын таныстырды. Ол ғалымдардың, сарапшылардың қатысуымен өткізіліп, Қазақстанда бірыңғай уақытты енгізу туралы шешімнің ғылыми негізділігін көрсетті, – деді Мәжіліс Спикері Ерлан Қошанов.

Талқылау жұмысын қорытындылай келе депутаттар Үкіметтің ғылыми-зерттеу нәтижесін қабылдады. Депутаттар зерттеу қорытындысын қалың бұқараға жеткізудің маңызын атап өтті.

СУ СҰРАҒАНҒА СУ БЕРГЕН ҮКІМЕТ

Ресми ақпарат: Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес Үкімет елге қайтарылған заңсыз шығарылған активтер есебінен әлеуметтік маңызды инфрақұрылым салу жөніндегі жобаларды іске асыруда.

Қызылорда облысының Арал ауданында сумен жабдықтау жүйесін салуға және жаңғыртуға Арнаулы мемлекеттік қордан шамамен 4,2 млрд. теңге бөлу туралы шешім қабылданды.

3 мыңнан астам халқы бар Тоқабай және Абай ауылдарын орталықтандырылған ауыз сумен қамтамасыз ету мақсатында Арал–Сарыбұлақ топтық су құбырына қосылатын Арал–Тоқабай–Абай магистралі тармағының құрылысы жүргізілуде. Жобаның іске асырылуы 2021 жылы басталған. Оны аяқтау үшін қосымша 3,7 млрд. теңге қажет. Қаржы бөлу туралы шешім қабылданды. Нысанды 2025 жылдың соңына дейін пайдалануға беру жоспарланып отыр.

Шамамен 400 тұрғыны бар Ақбасты ауылында Арал–Сарыбұлақ топтық су құбырына қосылатын Қосман–Ақбасты магистралі тармағының құрылысы аяқталуға жақын. Жобаның құны – шамамен 2,4 млрд. теңге, оның 1,8 млрд. теңгесі игерілген. Қалған 524 млн. теңгесі Арнаулы мемлекеттік қордан бөлінді. Нысанды биыл іске қосу жоспарлануда.

Осы жобаларды іске асыру сапалы суға тікелей қолжеткізуді қамтамасыз ете отырып, жаңа экономикалық мүмкіндіктерге жол ашады, ауыл тұрғындарының тұрмыс сапасын едәуір жақсартуға жағдай туғызады.

Р.С. Сенаттың өткен отырысында қызылордалық сенатор Р.Рүстемов сауал тастағандай "Қызылорда облысындағы 23 ауылда өлі күнге дейін орталықтандырылған су жүйесі жоқ. Шамамен 6 мың тұрғын тасымалданатын су мен шахта құдықтарын пайдалануға мәжбүр. Бұл олардың өмір сүру сапасы мен денсаулығына кері әсер етуде.

Арал ауданына қарасты Ақбасты, Тоқабай және Абай ауылдарын топтық су құбырына қосу жобаларын іске асыруға қажетті 8,1 млрд. теңгенің 2,4 млрд. теңгесі ғана бөлінген. Дәл осындай жағдай Ақбасты ауылында да орын алған және су сорғы станциялары мен су қоймаларын аяқтауға қаржы жетіспейді. Сонымен қатар, облыстағы тағы алты ауылды сумен қамтамасыз ету үшін қаржы қажет".

Өзірге елді 100 пайыз сумен қамтуға қажетті қаржының біршама бөлігі елге қайтарылған заңсыз шығарылған активтер есебінен бөлініп отыр. Қалған қаржы республикалық бюджетті нақтылау кезінде бөлінер деген үміт бар.

ҒАЛЫМ БОЛАМ ДЕСЕҢІЗ...

Үкімет басшысы Олжас Бектеновтің төрағалығымен Үкімет отырысы өтті. Күн тәртібінде ғылымды дамыту және цифрландыру мәселелері, Үкімет қаулыларының жобалары қаралды.

Үкімет отырысынан кейін облыс әкімдігінде өткен мәжілісте осы және басқа да мәселелер талқыланып, міндеттер айқындалды. Қызылорда қаласы, аудан әкімдері мен жауапты сала басшыларына тапсырмалар жүктелді.

Елімізде Жоғары білім мен ғылымды дамыту тұжырымдамасына сәйкес білім сапасын және ғылыми зерттеулердің тиімділігін арттыруға бағытталған бірқатар маңызды жоба бар. Мәселен, ғылымды мемлекеттік қаржыландыру **2025-2027 жылдарға 531,1 млрд. теңгеге дейін ұлғайтылды.**

Ғылымды дамытуға және сатып алу рәсімдерін жеңілдетуге бағытталған заңдар қабылданды. Сонымен қатар Президенті жанындағы Ұлттық Ғылым академиясының жоғары ғылыми ұйым түріндегі жаңа мәртебесі анықталды.

Инновациялық инфрақұрылымды қолдау үшін бірыңғай терезе болатын және венчурлік қаржыландыруды тартатын Ғылым қорының мәртебесі кеңейтілді.

Ғылыми қызметкерлердің мәртебесін арттыру үшін ғылыми ұйымдар қызметкерлерінің жалақысы **18%-ға** ұлғайтылды, ал ғылыми атақтар үшін қосымша ақылар **50 АЕК-ке** дейін өсті.

Жалпы, елде ғылыми зерттеулермен **425 ұйым** айналысады, бұл 2022 жылмен салыстырғанда 11-ге көп. Ғылыми қызметкерлер

саны **25,4 мың адамға** жетті, оның **46%-ы жас ғалымдар.**

Мемлекет ғалымдарға, оның ішінде жас ғалымдарға жан-жақты қолдау көрсетеді. Президенттің тапсырмасы бойынша олардың әлеуметтік мәртебесін арттыру және ғылымға жас кадрлардың келуін ынталандыру мақсатында 2024 жылғы **315 жас ғалым** пәтер алды. Оның **290-ы** «Отбасы банкімен» бірлесіп іске асырылатын арнайы ипотекалық бағдарлама аясында, ал **25-і** өтеусіз негізде тұрғын үй алды.

2025 жылдың басынан бастап 36 жас ғалым тегін негізде пәтер алды.

Мемлекет басшысының әлемнің жетекші зерттеу орталықтарында 500 ғалымның жыл сайынғы тағылымдамадан өтуін қамтамасыз ету туралы тапсырмасын орындау үшін **шетелде ғылыми тағылымдамалар бағдарламасы** іске қосылды. Бүгінгі таңда осы тапсырманы іске асыру аясында **1475 тағылымдама** берілді.

Сондай-ақ «**Жас ғалым**» бағдарламасы жүзеге асырылуда. 2021-2024 жылдар аралығында гранттық қаржыландыруға 16 конкурс өткізілді, соның нәтижесінде 2 мыңнан астам ғылыми жоба іске асырылды.

Жыл сайын ғылымға қосқан үлесі және ғалымдарды ынталандырғаны үшін **2000 АЕК** мөлшерінде 50 «**Үздік ғылыми қызметкер**» сыйлығы беріледі.

Докторларды даярлауға мемлекеттік білім беру тапсырысы өсуде. Мәселен, егер **2022 және 2023 жылдары докторантураға берілетін гранттар саны тиісінше 1815 және 1919 грантты құраса, 2024 жылы 2919 грант бөлінді.** Бүгінде аймағымызда да

шетелдік жоғары оқу орындарының филиалдарын ашу жұмыстары белсенді жүргізілуде. Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес Оңтүстік Корея Республикасының Сеул Ұлттық Ғылым және технологиялар университетімен (СеулТех) бірлесіп, өткен жылы Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің базасында Жасанды интеллект институты ашылды. Қазір аталған институтта төрт білім беру бағдарламасы бойынша 100 студент мемлекеттік грант негізінде білім алуда. Бұл – еліміздегі жасанды интеллект саласын дамытуға және заманауи талаптарға сай жоғары білікті мамандар даярлауға бағытталған маңызды қадам.

Жиында осы жұмыстарды күшейту, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті өңірлік жоғары оқу орындарымен, облыстық білім басқармаларымен, ғылыми-зерттеу институттарымен бірлесіп, ғылымды дамыту және цифрландыру бағытындағы жұмыстарды ұйымдастыру үшін Ғылымды дамыту жөніндегі өңірлік кеңес құру тапсырылды. Ғылыми зерттеулерді қаржыландыруды жан-жақты пысықтап, нақты ұсыныстар енгізу керек.

Басқосуда «Артспорт» бағдарламасының жүзеге асырылуы, аудандардағы әлеуметтік осал топтар үшін сатып алынған тұрғын үйлердің сапасы және санитарлық тазалық бойынша да тапсырмалар жүктелді. Қар еріп, дариядан мұз өтетін кезеңдегі ақуд қатаң бақылауда болуы тиіс. Хүнделікті кезекшілік ұйымдастырып, су деңгейін тұрақты бақылауда ұстау ескертілді.

Жиын соңында мереке күндері ұйымдастырылатын шаралар бойынша да тапсырмалар берілді.

Қызылорда қалалық мәслихаты төрағасының
2025 жылғы 7 наурыздағы №8 өкімімен бекітілген

ҚЫЗЫЛОРДА ҚАЛАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ КЕҢЕСІНІҢ ҚҰРАМЫ

1.	Абизов Ділмұхамед Мінуәрбекұлы	Қызылорда қалалық мәслихатының депутаты, «Далатекс» ЖШС-нің директоры;
2.	Алдашбаев Сәкен Мінуарұлы	«Сыр Дилары» газетінің редакторы, «Қызылорда облысының дін істері басқармасының «Дін мәселелерін зерттеу орталығы» КММ-нің маманы;
3.	Әбішев Сайлаубай Әбішұлы	Қызылорда облыстық «Ұрпақтан ұрпаққа» Қоғамдық бірлестігінің төрағасы;
4.	Әлиев Жұмабек Төлешұлы	Қызылорда қалалық ардагерлер кеңесі төрағасының орынбасары;
5.	Байдаулетов Асхат Нұралыұлы	«Ел арай» Қоғамдық қорының төрағасы;
6.	Баймұрза Әсетхан Қазиханұлы	«АМАНАТ»партиясы жанындағы «Жастар Рухы» Жастар қанаты» қоғамдық бірлестігінің Қызылорда облыстық филиалының директоры;
7.	Дүйсенбаев Серік Әбішұлы	Облыстық ардагерлер кеңесінің төрағасы;
8.	Ерназаров Қайрат Шаршыбекұлы	Қызылорда облыстық Халық партиясы филиалының төрағасы, «Бақ-Береке» ЖШС директоры;
9.	Есжанов Мейрамбек Кеңесұлы	«Есжанов М.К» ЖШС-нің директоры;
10.	Жарекеева Ұйтолған Найзағұлқызы	Қоғам белсендісі, журналист, «Деглар-ньюс» ақпараттық сайтының бас редакторы;
11.	Жорабек Медет Ерланаұлы	Қызылорда қалалық «Жастар ресурстық орталығы» КММ-нің директоры;
12.	Жұмабеков Сәдірбек Қасымтайұлы	«Наман Ата» Қоғамдық қорының директоры;
13.	Қайруллаев Айдын Бөкенбайұлы	Қызылорда қаласы әкімдігінің Қоғамдық даму бөлімінің басшысы;
14.	Мырзабеков Салқадин	Еңбек ардагері;
15.	Мансұр Нұрмат Абдуллаұлы	«Қызылорда қаласының жастар театры» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорнының директоры;
16.	Теңізбаев Эрик Мұстафаұлы	Қоғам белсендісі, «Альянс Қызылорда» ЖШС-нің директоры;
17.	Садуақасов Жұмабек Абдуқәрімұлы	«Садуақасов Ж» Жеке кәсіпкер;
18.	Сыздық Пірмұхаммед Айтбайұлы	«Атамекен» ҚР Ұлттық кәсіпкерлер палатасы Қызылорда облыстық филиалының директоры;
19.	Төлеген Бауыржан Төлегенұлы	Қызылорда облыстық медициналық жедел жәрдем стансасының бас дәрігері;
20.	Шаукенбаев Асхат Қасымұы	«Бяалы ЛТД» ЖШС директоры.

ҰЛТТЫҚ КИІМДІ ҰЛЫҚТАДЫҚ

Қызылордада Қазақстан халқы Ассамблеясының 30 жылдығына орай Достық үйінде “Ұлттық киімді ұлықтайық” атты мерекелік іс-шара ұйымдастырылды. Бұл тағалымы мол шараны «Қызылорда облысы бойынша әйелдер күші альянсы»

қоғамдық бірлестігі, «Қазақстандағы орыс қауымдастығы» Қызылорда облыстық филиалы және «Ассамблея жастары» ұйымы бірлесіп өткізді.

Шараның ашылуында «Қызылорда облысы бойынша әйелдер күші альянсы» қоғамдық бірлестігінің төрағасы, ҚХА ардагері Рахима Ахметова мен облыстық қоғамдық даму басқармасының “Қоғамдық келісім” мекемесінің директоры Бақытжан Камалов сөз алып, ұлттық киімдердің мән-маңызын, оның әр халықтың мәдениетінің ажырамас бөлшегі екенін және ұлттық

киім тек сыртқы көрінісіміз ғана емес, оның астарында біздің тарихымыз бен болмысымыз жатқандығын атап өтті.

«Қазақстандағы орыс қауымдастығы» Қызылорда облыстық филиалының төрағасы Наталья Мишукова және «Ассамблея жастары» ұйымының төрағасы Елена Пак та бүгінгі мерекелік шеруде сөз сөйлеп, ұлттық киім – ұлттық болмыстың көрінісі. Ұлт киімі арқылы сол ұлттың тарихы, мәдениеті сыр шертеді деп атап өтті.

Мерекелік шараның көрігің «Куаныш» әжелер ансамблі әсем әндерімен әрлеп, көпшілікке ерекше көңіл-күй сыйлады.

Кейін ұлттық киімдер шеруі басталып, қазақтың ұлттық киімін киген әжелер мен немерелер ұрпақ сабақтастығының үлгісін көрсетіп, көпшіліктің құрметіне

бөленді. Шара барысында «Ассамблея жастары» ұйымының белсенділері әртүрлі этностардың ұлттық киімдерінде өздерінің ерекше топтамаларымен көрермендерді таң қалдырды. Ал «Ботақан» балабақшасының бүлдіршіндері қазақтың киімдерінде сән көрсетілімін жасады.

Бұл мерекеледе елге танымал дизайнерлер Айман Абди мен Светлана Цойдың ұлттық киімдер топтамасы да ерекше орын алды. Шара соңында белсенді қатысушылар Бақытжан Камаловтың алғысымен марапатталды.

Ұлттық киім – біздің мәдениетіміздің,

ТЕХНИКАЛЫҚ БАЙҚАУ

«Тракторларды және олардың базасында жасалған өздігінен жүретін шассилер мен механизмдерді, монтаждалған арнайы жабдығы бар тіркемелерді қоса алғанда, олардың тіркемелерін, өздігінен жүретін ауылшаруашылығы, мелиоративтік және жол-құрылыс машиналары мен механизмдерін, сондай-ақ жүріп ету мүмкіндігі жоғары арнайы машиналарды жыл сайынғы мемлекеттік техникалық байқаудан өткізу» мемлекеттік қарастырылатын қызметі туралы

Мемлекеттік қызмет Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрінің 2015 жылғы 30 наурыздағы № 4-3/269 бұйрығымен бекітілген талаптарға сәйкес көрсетіледі.

Машиналарды жыл сайынғы мемлекеттік техникалық байқаудан өткізу шаруашылық құрылымдары, кәсіпорындар, ұйымдар мен мекемелер үшін олардың ведомстволық бағыныштылығына қарамастан сондай-ақ, басқа да жеке иелігінде машиналары бар жеке тұлғалар үшін міндетті болып табылады. Өтінішті қабылдау және мемлекеттік қызметті көрсету нәтижесін беру:

көрсетілетін қызметті берушінің кеңесі; «электрондық үкіметтің» www.egov.kz, www.elicense.kz веб-порталы (бұдан әрі - портал) арқылы жүзеге асырылады.

Мемлекеттік қызметті көрсету мерзімі: Машиналардың тікелей орналасқан жері бойынша өтінім тіркелген сәттен бастап 10 (он) жұмыс күні ішінде.

Машиналар тіркеу пунктінде берілген жағдайда – өтініш тіркелген сәттен бастап 2 (екі) жұмыс күні ішінде.

Мемлекеттік қызметті көрсету үшін көрсетілетін қызметті алушыдан талап етілетін құжаттар мен мәліметтердің тізбесі: көрсетілетін қызметті берушінің кеңсесіне жүгінген кезде:

- 1) нысан бойынша өтініш;
- 2) тіркеу құжаты;
- портал арқылы жүгінген кезде:
- 1) электрондық құжат нысанындағы

өтініш;

2) тіркеу құжатының электрондық көшірмесі.

Жеке басын куәландыратын құжат туралы, заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) туралы мәліметтерді көрсетілетін қызметті берушіге тиісті мемлекеттік ақпараттық жүйелерден «электрондық үкімет» шлюзі арқылы алады.

Көрсетілетін қызметті алушы барлық қажетті құжаттарды:

Көрсетілетін қызметті берушіге тапсырған кезде –қағаз жеткізгіштегі өтініштің қабылданғанын оның көшірмесіндегі құжаттар топтамасын қабылдау күні мен уақыты көрсетіле отырып, қойылған белгі растайды;

Портал арқылы тапсырған кезде - көрсетілетін қызметті алушының «жеке кабинетінде» мемлекеттік қызметті көрсету үшін сұранымның қабылданғаны туралы мәртебе көрсетіледі.

Машиналарға мемлекеттік техникалық байқау, техникалық жай-күйін бағалау, олардың санын, кімдікі екенін және басқа да тіркеу көрсеткіштерін анықтау, қоршаған ортаның экологиялық жай-күйіне әсерін тигізетін, техникалық пайдалану және қауіпсіздік техникасы ережелерін өрескел бұзуды болдырмау мақсатында жүргізіледі.

Техникалық байқау кезінде міндетті тексеруге мыналар жатады:

- тежеу жүйесінің жұмысы, доңғалақ пен шина, жарық пен дыбыс жабдыктары, тіркеу құрылымы;

- тракторист-машинисттердің сол санаттағы машиналар куәліктерінің бар-жоғын, машинаны жүргізуге жарамдылығы жөніндегі медициналық анықтамасы тексеріледі.

Техникалық байқаудан өткен машиналарға, машинаның жай-күйі туралы, комиссия мүшелерінің қолдары қойылып, рәсімделген акті толтырылып, олардың техникалық паспортына «Байқаудан өтті» деген мөртабан басылады.

Осы техникалық байқау кезінде тіркеуге алынатын техниканың шыққан жылы, зауыттық және қозғалтқыш белгілері, оның сыртқы жай-күйі, техникалық жарамдылығы тексеріледі.

Көрсетілетін қызметті жұмыс кестесі –Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасына және «Қазақстан Республикасының мерекелер туралы» 2001 жылғы 13 желтоқсанындағы Қазақстан Республикасы Заңының 5-бабына сәйкес демалыс және мереке күндерінен басқа, дүйсенбі –жұма аралығында сағат 13:00-ден 14:30-ға дейінгі түскі үзіліспен, сағат 9.00-ден 18.30-ға дейін.

Қосымша сұрақтар туындаған жағдайда Қармақшы аудандық ауылшаруашылығы мен жер қатынастары бөліміне жүгінуге немесе 8 (724 37)2-10-65 байланыс телефонына хабарласуға болады.

Қармақшы аудандық ауылшаруашылығы мен жер қатынастары бөлімі

САҚШЫ АНА - САҚШЫ ЖАР

Полиция қызметкерлері - халықтың қорғаны. Қылмысты ашуда, қауіпсіздік сақтауда полиция қызметкерлерінің еңбегі зор. Полиция қызметкері болу үшін білім де, білік те, білекте керек. Сабыр, төзім және қажыр-қайрат қажет.

Шапшаңдық пен жылдамдық, тез шешім қабылдап, жедел әрекет ету қабілеті полицейге қажетті басты қасиеттердің қатарында. Ұстанымды болу, азаматтармен тез тіл табыса білу, сыпайы болу да маңызды. Міне, осынау қасиеттердің бәрін бір бойына сыйдырған нәзік жандылардың бірі **Гүлнар Есенжолова** жайлы жазуды жөн көрдік.

Полиция майоры Гүлнар Төлегенқызы 1981 жылы Арал ауданында дүниеге келген. Жастайынан құқық қорғау саласына қызығып, қоғамда тәртіп орнатуды армандап өскен ол 2004 жылы Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетін бітіріп, 2005 жылы ҚР ІІМ-нің училищесінде тыңдаушы болды. Ал бала күнгі арманына қол жеткізген ол еңбек жолын 2006 жылы Арал ауданының ішкі істер бөлімінің көмелетке толмағандар істері жөніндегі бөлімшесінің учаскелік полиция инспекторы болып бастады. Осы уақыт ішінде өзіне артылған сенімді толықтай ақтап, қызметке лайықтылығын анық көрсеткен Гүлнар 2009 жылы осы бөлімшенің аға учаскелік полиция инспекторы лауазымына тағайындалды.

Иә, қоғамдық қызметте, соның ішінде көмелетке толмаған жандармен жұмыс жасау аса жауапты қызмет. Оң мен солын толық тани қоймаған, алып-ұшып тұрған жастардың тәртібімен айналысуды терең меңгерген кейіпкеріміз кейіннен әкімшілік полиция бөлімшесінің профилактикалық қызмет тобының, осы бөлімшенің ювенальды полиция тобының көмелетке толмағандар ісі жөніндегі аға учаскелік полиция инспекторы атанды.

Қойылған талапты қалтқысыз атқарған нәзік жанды полицей 2020- 2023 жылдар аралығында полиция бөлімі штаб тобының аға инспекторы ретінде тағайындалды. Ал қазіргі таңда қоғамның басты назарындағы жауапты дүниенің бірі отбасылық зорлық-зомбылық мәселесі бойынша тікелей айналысып келеді, нақтырақ айтсақ, бөлімнің отбасы тұрмыстық зорлық зомбылыққа қарсы күрес тобының инспекторы болып абыроймен еңбек етуде.

ПОЛИЦЕЙ МАҚТАНЫШЫ

Қызылорда облысының Полиция департаментінде ер азаматтарға тән қызметті абыроймен алып жүрген нәзік жандар баршылық. Олар ерлермен қатар елдің тыныштығын күзетіп жүрген полицей қыздар. Солардың бірі – Жалағаш ауданы Полиция бөлімінің Жергілікті полиция қызметі

еңбек өтілінде көптеген қиындық пен сынақтан өткен.

— Алғашқы кездері бұл қызметке үйрену оңай болмады. Бізде белгілі бір жұмыс уақыты біткенше ғана жұмыста болу деген жоқ. Арасында түн ортасында да шақыртулар болып жатады. Осындай жағдайлар, қызметім мені қаттылыққа, ер мінезді болуға тәрбиеледі. Форма кигеннен кейін халықтың қорғаны болуға, мықты сақшы болуға бейімделдім. Осы уақыт ішінде көптеген тәжірибеден өттім. Әйел заты болсам да, ең басты мақсатым – қоғамдық тәртіпті күзету, азаматтардың құқықтарын қорғау деп ойлаймын. Сондықтан да, ерлермен қатар қиындық болса да тезуге тырысамыз. Өйткені, бұл - менің қызметім. Өз жұмысымды жауапкершілікпен, адалдықпен атқаруға тиіспін, — дейді Ұлбосын.

Уақыт өткен сайын тәртіп сақшысы мамандығын жетік меңгерген қыз-келіншектердің қатары артуда. Қоғам тыныштығын күзету, оны асқан жауапкершілікпен атқару оңай емес екендігі бірімізге белгілі.

Бұл салада ерлер немесе әйелдер деп бөлінбейді. Ереже, тәртіп бәріне бірдей. Ұлбосын да ерлермен тең дәрежеде қызмет атқарып, өмірлік тәжірибесінде талай жетістіктерге де жетіп үлгерген. Жұмысына деген адалдығы, халыққа қалтқысыз қызметі еленіп, бірнеше мәрте марапат төрінен де көрініп жүр. Отбасында екі ұл, бір қыз тәрбиелеп отырған ауулы ана.

2025 жылғы I тоқсанда Жалағаш ауданының дене тәрбиесі, спорт және туризм бөлімі басшысының міндетін атқарушысының азаматтарды және заңды тұлғалардың өкілдерін, оның ішінде аппарат қызметкерлерін жеке қабылдау кестесі

№	Жеке қабылдауды жүргізетін адамның тегі, аты, әкесінің аты	Жеке қабылдауды жүргізетін адамның лауазымы	Жеке қабылдау күні мен уақыты	Қабылдау мерзімі
1	Нурмаханов Бахытбек Шамшатбекович	«Жалағаш ауданының дене тәрбиесі, спорт және туризм бөлімі»коммуналдық мемлекеттік мекемесі басшысының міндетін атқарушы	Сәрсенбі күні сағат 16:00 ден 17:00-ге дейін	Апта сайын

МЕНШІК ИЕСІ: «Желтоқсан и К» ЖШС Бас редактор Сәрсенкүл Бәйдешқызы БИҚОЖАЕВА Бас редактордың орынбасары Айдана ӘЛИАРЫСТАН	Редакцияның мекен-жайы: Қызылорда қаласы Абай даңғылы, 59/1 Телефон: 23-16-08 23-16-11	(E-mail: a_akshamy@mail.ru) Газет Қазақстан Республикасы Байланыс және Ақпарат Агенттігінде тіркеліп №14611-Г «7» қараша 2014 жылы күәлігі берілген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі №1026-Г - 11.01.2000 ж Газет аптасына бір рет жарық көреді	ТАРАЛЫМЫ: 4000 Газет редакцияның компьютерлік орталығында теріліп, беттелді. Газет Қызылорда қаласындағы «PRINT» баспаханасында басылды. Мекен-жайы: Қызылорда қаласы, А.Байтұрсынов көшесі, №49 Таралу аумағы: Қазақстан Республикасы Тапсырыс	Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді. Қолжазбалар өңделеді және авторларға қайтарылмайды. Газет материалдарын көшіріп басу үшін міндетті түрде редакцияның рұқсаты керек. Сурет сапасына редакция жауап бермейді
---	--	---	---	--

Облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаев Қызылорда қаласындағы құрылыс нысандарын аралап шықты. Алдымен «Bi Global» серіктестігі қолға алған, ғимаратының аумағы 3820,43 шаршы метр шығармашылық-инновациялық орталыққа барды. Орталық қолданысқа берілгеннен кейін балаларға спорттық-сауықтыру, көркем-эстетикалық, ғылыми-техникалық, тарихи-өлкетану бағытта қызмет көрсетеді. Волейбол, баскетбол, футбол, воркаут алаңдарында, соңғы үлгідегі бассейнде жаттығу мүмкіндігі жасалады. Сондай-ақ, мұнда оқушылар білімін жетілдіріп, ғылыми жұмыстармен айналыса алады. Қазір болашақтағы сәулетті ғимараттың бой тіктегенін, орталықты межелі мерзімде табыстау үшін құрылыс қарқын алғанын байқауға болады.

ҚҰРЫЛЫС ҚАРҚЫНЫ ҚАНДАЙ?

Өрі қарай аймақ басшысы 2023 жылы Индустрияландыру картасына енгізілген нан-тоқаш, кондитерлік және макарон өнімдерін өндіру кешенінің құрылысымен танысты. Жоба бастамашысы «Қызылорда Нан» серіктестігі 3,8 млрд теңгеге аумағы 6166 шаршы метр нысан салуда. Кондитерлік цехта жылына 2520 тонна кондитерлік өнім дайындалады. Ал, макаронның 15-тен астам түрінен 1152 тонна өнім шығару жоспарланған.

Нұрлыбек Машбекұлы қалалық мәдени және демалыс паркін қайта жаңғырту жұмыстарын да көрді. Жалпы аумағы 6 гектар паркке ғимараттар мен аттракциондар, бетонды скейтпарк салынбақ. Бүгінде «Bi Global» серіктестігі кең көлемді абаттандыру жұмыстарын жүргізуде. Демонтаж жұмыстары толық аяқталып, субұрқақтардың орны дайындалуда. Қайта жаңғыртуды парктің ашылу маусымына, яғни мамыр айына дейін пайдалануға беру жоспарланған.

Сонымен қатар аймақ басшысы кірпіш зауытының құрылыс алаңына барды. «Қызылорда Саз М» ЖШС-нің кірпіш зауытын орналастыруға өңірлік үйлестіру кеңесінің шешімімен 7 гектар жер телімі берілген. Іске қосылған соң мұнда жылына 90 млн. дана кірпіш шығарылады. Зауыттың іргетасы толық құйылп, металл конструкцияларының 60%-ы орнатылған. Мұнда 50 жұмысшы еңбек етеді. 11 техника қойылған. Қажетті қондырғылар Қытайдан жеткізілді. Айналымалы пеш, шикізат дайындайтын қондырғы, экструдер, кірпіш кесіп отаты жинайтын құрылғылар монтаждалуда. Жанына өкімшілік-тұрмыстық ғимарат та салынады. Бұл кірпіш зауытының артықшылығы – өндіріс толығымен автоматтандырылған.

Облыс әкімі шыны зауытының жұмыс барысын көріп, одан әрі жаңа стадион, физика-математика мектеп-интернаты және облыстық тарихи-мәдени мұра орталығы, музыкалық колледждің жаңа ғимаратының да құрылысына аялдады. Мердігер мекемелерге нысандардың сапалы салынуы, уақытылы пайдалануға берілуі маңызды екенін ескертті.

Құрылыс нысандарын аралап шыққан аймақ басшысы бұл жобалардың жергілікті инфрақұрылымды дамытудағы маңыздылығын атап өтті.

ҚЫЗМЕТІН БАЛЫҚТАН БАСТАП ЕДІ...

Облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаевтың төрағалығымен өткен мәжілісте әріптестері Қызылорда облысының табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасының басшысы лауазымын атқарған Серік Сермағамбетовті

жаңа қызметке шығарып салды. Жиынға облыс әкімінің орынбасарлары, басқарма басшылары, облыстық мәслихат депутаттары қатысты.

Аймақ басшысы Серік Сағитжанұлының адал қызметі мен көпжылдық еңбек тәжірибесін атап өтіп, оған алғыс білдірді.

– «Серік Сағитжанұлының барлығыңыз жақсы білесіздер. Еңбек жолын 1988 жылы Балық шаруашылығы министрлігінің материалдық-техникалық жабдықтау орталық базасында бас экономист болып бастаған. Қызылорда қаласы әкімі аппаратының басшысы, Шиели ауданы әкімінің орынба-

сары, кәсіпкерлік және өнеркәсіп басқармасының басшысы лауазымдарында нәтижелі қызмет етті. Жалағаш ауданының әкімі, «Байқоңыр» әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациясы» ҰК» АҚ басқарма төрағасының орынбасары, жұмылдыру дайындығы басқармасының басшысы, «Қызылорда облыстық кәсіподақтар орталығы» аумақтық кәсіподақтар бірлестігінің төрағасы қызметтерін абыроймен атқарды. Арал ауданын 3 жылға жуық уақыт басқарып, әлеуметтік-экономикалық дамуына үлес қосты. Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасының басшысы ретінде бір жылдан астам уақыттың ішінде ауқымды жобалардың жүзеге асырылуын қамтамасыз етті.

Серік Сағитжанұлы мемлекеттік қызметтің барлық сатысынан өтті, қай қызметте болмасын өзін білікті басшы, мықты ұйымдастырушы, жанашыр азамат ретінде танытты. Жаңа қызметіңізге табыс, зор денсаулық, отбасыңызға амандық тілеймін», – деді Нұрлыбек Машбекұлы. Мәжілісте өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуы жолындағы еңбегі үшін Серік Сағитжанұлына Сыр жұртшылығы атынан Қызылорда облысының Құрмет грамотасы табысталды.

Актив отырысында облыстық мәслихат төрағасы Мұрат Тілеуімбетов, облыстық ардагерлер кеңесінің төрағасы Серік Дүйсенбаев ізгі тілегін жеткізді. Өз кезегінде Серік Сермағамбетов көрсетілген құрмет үшін әріптестеріне ризашылығын білдірді.

МЕРЕКЕЛІК САЛТАНАТ пен МАРАПАТ

Облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаев «Өнер орталығында» өткен салтанатты іс-шарада аналар мен қыз-келіншектерді 8 наурыз – Халықаралық әйелдер мерекесімен құттықтады. Оған ардагерлер, батыр аналар, білім, спорт және мәдениет саласының үздіктері, этномәдени орталықтардың мүшелері, журналистер, үкіметтік емес ұйымдар өкілдері, құқық қорғау, білім беру саласының қызметкерлері қатысты.

Салтанатты іс-шара «Тағдырлар тоғысындағы Ана» театрландырылған хореографиялық қойылымымен ашылды. Күнтізбеге көрік берген, көктемге еріп келген, бар мейірін төгіп келген мерекенің мәні ашылған қойылымға көрермендер қошемет көрсетті.

Аймақ басшысы жиналған жұртшылыққа жүрекжарды лебізін жеткізіп, көңілге көктем сыйлаған жандарға алғысын айтты.

– «Президентіміз Қасым-Жомарт Кемелұлы: «Әйелдер қауымының отбасындағы, қоғам өміріндегі және мемлекеттің жан-жақты дамыту ісіндегі рөлі орасан зор. Қыз-келіншектер өндірісте, шығармашылық жолында, саясат, бизнес және басқа да көптеген салада биік белестерді бағындырып келеді», – деген болатын. Біздің аналарымыз, аруларымыз тек отбасының береке-бірлігі, ұйытқысы ғана емес, олар қоғамды дамытуға, елдің ынтымағы мен бірлігін нығайтуға зор үлес қосуда. Аймағымыздың сан алуан салысында белсенді еңбек етіп, ел ырысын арттырған әйел-аналар, Сырдың сұлу арулары – соның дәлелі.

Биыл алғаш рет шұғылалы көктем мерекесі қарсаңында Президентіміз өліне адал қызмет етіп, ерен еңбектің үлгісін көрсеткен әйелдер қауымын мемлекеттік наградалармен марапаттады. Олардың ішінде біздің

жерлестеріміз де Астана төрінде Президентіміздің қолынан марапат алды! Барша Сыр жұртшылығының және сіздердің аттарыңыздан шын жүректен құттықтаймыз!» – деді Нұрлыбек Машбекұлы.

ЖЕРЛЕСТЕРІМІЗ МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫНАН МАРАПАТ АЛДЫ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Ақордада өткен 8 наурыз – Халықаралық әйелдер күніне арналған марапаттау рәсімінде еліміздің дамуына елеулі еңбек сіңірген, өз саласында жоғары жетістікке жеткен бір топ әйел азаматқа мемлекеттік наградалар табыстады. Мемлекет басшысының қолынан М.Шоқай атындағы №187 ІТ мектеп-лицейінің ағылшын тілі пәнінің мұғалімі, директордың ғылыми-әдістемелік жұмыстар жөніндегі орынбасары Егізбаева Сәуле Өбүтәліқызы «Құрмет» орденін, облыстық тілдерді оқыту орталығы ғылыми-әдістемелік бөлімінің басшысы Орынбаева Алтынай Романқызы «Шапағат» медалін алды.

Іс-шарада аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуына елеулі үлес қосқан сала мамандары мен ардагерлеріне мемлекеттік наградалар, атап айтқанда «Құрмет» ордені, «Шапағат», «Ерен еңбегі үшін», «Қызылорда облысының дамуына қосқан үлесі үшін» медальдары табысталды.

Кеште елімізге еңбегі сіңген әртіс Бақытбек Алпысбаев К.Ахметованың

«Қазақ қызы» өлеңін оқып, осы аттас әнді оның авторы, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Рамазан Тайманов пен Мәдениет саласының үздігі Гүлфира Әлиханова орындады.

Аналар мерекесінің көркін ашатын ана, көктем туралы әндер екені белгілі. Іс-шарада облыстық филармонияның аралас хоры, М.Қалауов атындағы өнер мектебінің вокалдық тобы және «Балбұлақ» балалар би ансамблі, филармонияның аспапты квартеті, кеш қоңағы, мультиаспапшы Мейрімхан Абдрахманов, тағы басқа ұжымдар өнер көрсетті.

АЛТЫН ҚҰРСАҚТЫ АНАЛАР САНЫ АРТЫП КЕЛЕДІ

Облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаев 8 наурыз – Халықаралық әйелдер күніне орай «Анаға тағзым» орталығында жылдағы дәстүр бойынша аналар мен қыз-келіншектерді көктем мерекесімен құттықтады. Оған ақ жаулықты әжелер мен көпбалалы аналар, түрлі сала қызметкерлері, аймақ дамуына үлес қосқан кәсіпкерлер, ғалымдар, спортшылар қатысты. Салтанатты іс-шара «Анаға тағзым» орталығының орталық алаңындағы «Анаға тағзым» ескерткішіне гүл шоқтарын қоюдан басталып, «Анаға құрмет» музейінің көрмесін тамашалаумен жалғасты.

Мереке қарсаңында Қызылордада Алматы облыстық музейлер бірлестігінің «Анаға құрмет» музейі қорындағы мұралардан жасақталған «Аналардың аманаты» көшпелі көрмесі ашылған болатын. Көрмеге ұлтымыздың біртуар азаматтары Асанәлі Әшімовтің, Дүкенбай Досжанның, Шәмшібай Сариевтің, Бердібек Сапарбаевтың, Жақсылық Үшкепіровтің аналарының, Сәлима Жұмабекова, Қамшат Дөненбаева, Әмина Өмірзақова, Сәуле Айтбаева сынды қазақ қыздарының портреттері қойылған. Аналар аманатын арқалаған музей қайраткер тұлғаларды өмірге әкелген аналардың ұлағатын ұлықтап, көпшілікке ұсынды.

Басқосуда аймақ басшысы Сыр өңіріндегі әйелдердің білім, кәсіпкерлік бастамашылдығына, әсіресе, көпбалалы аналарға жан-жақты қолдау көрсетілетінін атап өтті.

– «Президентіміз Қасым-Жомарт Кемелұлы биылғы жылды «Жұмысшы мамандықтар жылы» деп жариялады. Бүгін ер азаматтармен иық тіресе қатар жүріп, адал еңбектің үлгісін көрсеткен еңбек адамдары да ортамызда. Қоғамның барлық саласында еңбек етіп, отбасының береkesі мен ұлттың ұйысуына атсалысқан нәзік жандарға, аяулы аналарға шынайы алғысымызды білдірсек деген ниетпен жиналдық.

Ұланғайыр даламыздың тарихында өздерін кемел көшбасшы, ақылды ел билеуші, көрнекті қайраткер, ұлт жанашыры, ұрпақ тәрбиешісі, еңбек адамы ретінде танытқан қыздарымыз аз емес.

Мемлекеттің жүйелі қолдау көрсетуінің арқасында қыз-келіншектердің экономикадағы, саясат пен қоғамдық

қызметтегі рөлі жыл сайын арта түсуде. Облыстағы мемлекеттік қызметшілердің 45 пайызын, медицина қызметкерлерінің 88 пайызын, педагогтердің 78 пайызын, ал жалпы бюджеттік саланың 62 пайызын қыз-келіншектер құрайды. Соңғы 3 жылда аймағымызда дүниеге келген 57 913 баланың 27 741-і немесе 48 пайызы қыз бала. «Алтын алқа», «Күміс алқа» алушылар саны 19 пайызға артқан. Статистикаға көз салсақ, облысымызда 160 мыңнан астам отбасы бар. Оның 48 мыңнан астамы – көпбалалы отбасылар, 17 мыңға жуық әйел – «Алтын алқа» мен «Күміс алқа» иегері. Бұл – біздің өңірімізде алтын құрсақты аналарымыздың саны артып келе жатқандығының көрінісі.

Бүгін сіздер арқылы Сыр елінің барша аруларын әсем мерекемен құттықтап, ыстық ықыласым мен ілтипатимды жеткіземін! Көктемнің қырмызы гүліндей құлпырып, әсемдік пен әдеміліктің иесі болып, бақытты да баянды ғұмыр көшіңіздер!» – деді Н.Нәлібаев.

Кездесуде облыстық әйелдер кеңесінің төрайымы Райкүл Байназарова аймақта қолға алынған, іске асқан жаңашылдықтарға алғысын жеткізді. Арал индустриалды-техникалық колледжінің оқытушысы Әсия Келжанова, «Қызылорда облысының Үкіметтік емес ұйымдарының Альянсы Ассоциациясы» заңды тұлғалар бірлестігінің төрайымы Анар Ізден, «Семізбай-У» ЖШС «Иіркөл» филиалының есепке алу операторы Ақерке Қабылова кәсіптік білімді, азаматтық қоғамды, өндірісті, кәсіпкерлікті дамыту бастамаларына, көрсетілген қолдауға ризашылық білдірді. Жыршы, «Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығының иегері Күнсулу Түрікпен жырдан шашу шашып, басқосуға қатысушыларға көтеріңкі көңіл-күй сыйлады.

Айта кетейік, өңірдің әлеуметтік саласында, ана мен бала, отбасын қолдау бағытында біршама жұмыс атқарылуда. Өткен жылы тұрғын үй кезегіндегі азаматтарға 2 500-ден астам жаңа пәтер табысталды. Аймақта жаңа әлеуметтік нысандар бой көтерді. Былтыр 69 жаңа ғимарат салынып, қазір ел игілігіне қызмет етуде.

ТҰРҒЫН ҮЙ АЛАЯҚТЫҒЫНА ТОСҚАУЫЛ ҚОЙЫЛАДЫ

Облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаевтың төрағалығымен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері жөніндегі комиссия отырысы өтті. Күн тәртібінде Қызылорда қаласының тұрғын үймен қамтамасыз етудегі, туризм саласына бюджеттен бөлінген қаражаттың жоспарлануы мен игерілуіндегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне жүргізілген сыртқы талдау нәтижелері талқыланды.

Комиссия отырысында Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі Қызылорда облысы бойынша департаменті басшысының бірінші орынбасары Айдос Жүнісов, Қызылорда қаласының әкімі Нұржан Ахатов, облыстық дене шынықтыру, спорт және туризм басқармасының басшысы Бақтыяр Артаев баяндама жасады.

Аталған мәселелер бойынша облыс әкімі жауапты сала тапшыларына бірқатар тапсырма берді. – «Тұрғын үй кезегі мен баспана алғандар тізімін заң талаптарына сәйкес жыл сайын жариялап, үйді бөлу ашық жүргізілсін. Жетім балаларға бөлінетін кемінде 20%-дық үлес қатаң сақталуы керек. Тұрғын үй алаяқтығының алдын алу үшін түсіндіру жұмыстары күшейтіліп, заң бұзғандарға қатаң шара қолданылатын болады. Сыртқы талдау барысында анықталған заң бұзушылықтарды жоюда нақты шаралар қабылдануы тиіс. Туризм бағытындағы нысандарды қажетті инженерлік инфрақұрылыммен қамтамасыз етуге қатысты тиісті ұсыныстар әзірленіздер», – деді Н.Нәлібаев.

"ЖЕРГІЛІКТІ МАМАНДАРДЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ МАҢЫЗДЫ"

Облыс әкімі Нұрлыбек Нәлібаевтың төрағалығымен құқық бұзушылық профилактикасы жөніндегі ведомстваралық комиссия отырысы өтті. Күн тәртібінде еңбек мигранттарының арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу мәселесі, нашакорлық және есірткі бизнесіне қарсы күресте мүдделі оғандар атқарған жұмыс барысы талқыланды.

Отырыста облыстық полиция департаменті, жұмыспен қамтуды үйлестіру және әлеуметтік бағдарламалар, денсаулық сақтау басқармаларының басшылары баяндама жасады.

Облыс әкімі көші-қон заңнамасын бұзушыларға, заңсыз еңбек етушілерге тосқауыл қоюды тапсырды.

– «Заңсыз шетелдік жұмыс күшін пайдаланған жұмыс берушілерді анықтап, жауапкершілікке тартыңыздар. Жергілікті еңбек нарығына талдау жүргізіп, отандық мамандарды жұмыспен қамту маңызды. Бұл ретте

шетелдік жұмыс күшін тартудың тәртібін түсіндіруді басты назарда ұстау керек», – деді аймақ басшысы.

Нұрлыбек Машбекұлы есірткі қылмысына қарсы күресті күшейту, есірткінің жасырын таралу арналарын, интернет арқылы сату әрекеттерін анықтау және жоюдағы арнайы операцияларды жиі ұйымдастыру туралы міндет жүктеді.

– «Есірткінің жасырған орындары анықтауда бейнебақылау жүйесін күшейтуге басымдық беру керек. Арнайы рейдтер ұйымдастыру, ата-аналармен бірлесіп, оқушылар мен студенттерге синтетикалық есірткі мен нашакорлықтың қаупі туралы кеңінен түсіндіру де күн тәртібінен түспеуі тиіс», – деді облыс әкімі.

Комиссия отырысында мектептер мен колледждерде алдын алу іс-шараларын үйлестірудің, арнайы мамандардың қатысуымен кездесулер өткізудің ортақ іске оң әсер ететіні айтылды.

ЖАНКЕНТ "ҚАҚПАНЫ"

Қызылорда облыстық тарихи-өлкетану музейінің қоры құнды жәдігерлермен толықты.

Жалпы музей қорын толықтырған құндылығы жоғары экспонаттар қатарында ежелгі Жанкент қалашығынан табылған жәдігерлерді ерекше атап өтуге болады. Соның ішінде қыштан жасалған дастархан мен ортағасырлық тышқан аулайтын қақпан жоғары маңызға ие.

«Қазіргі таңда облыстық музейдің жалпы қоры 67613 экспонатты құрайды. Соңғы бір жылда қорымыз жаңадан 1674 жәдігермен толықты. Негізінен музей қоры археологиялық, этнографиялық, ою-өрнек әшекей коллекциялары және сирек кездесетін кітаптар мен қолжазбаларға бай. Соңғы жылдары облыстық музейдің археологиялық коллекциясы Аралдың құрғап қалған табанынан табылған «Кердері» мавзолейінен алынған керамикалық бұйымдарымен толықтырылды. Сонымен қатар кейінгі жылдары жазба мәдениетінің даму тақырыбына, ғылыми зерттеу өткізерде оқу мен білімді жабдықтауға баса назар аударып келеміз. Осы орайда, музейдің ғажайып үлгісі ретінде 1729-1920 жылдары ертедегі түрік, парсы, араб тілдеріндегі Санкт-Петербург, Москва, Ташкентте басылып шыққан кітап үлгілерін айтуға болады. Соның ішінде Қорқыт Ата кітаптарының көшірмелері, оғыз тіліндегі эпикалық поэмасы туралы әңгіме, Ватикан мен Дрездендегі қолжазбалардың туп-нұсқаларынан түрікшеден тәржімасын ерекше атап өткен абзал. Сонымен қатар, Хусамдин-Әл Сығанакидің Қазақстан Республикасы Ұлттық кітапханасынан электрондық жеткізгіш жолымен алынған кітап үлгілеріде бар», - дейді Қызылорда облыстық тарихи-

өлкетану музейі басшысының орынбасары Жанар Дәуренова.

Соңғы жылдары Сыр өңірінде ежелгі Жанкент қалашығына жүргізілген археологиялық қазба жұмыстарының негізінде көптеген құнды экспонаттар табылған. Оның ішінде жуырда ғана музей қорын толықтырған қыштан жасалған көне бұйымдар көпшіліктің қызығушылығын туғызып тұр.

ҰЛЫСТЫҢ ҰЛЫ КҮНІ-НАУРЫЗ МЕЙРАМЫНА ОРАЙ ӨТКІЗІЛЕТІН ІС-ШАРАЛАРДЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ

Уақыты	Іс-шара атауы	Өтетін орны
	14 наурыз (жм.) – «Көрісу күні – Амал мерекесі»	
Сағат 11.00	«Амал келді, жыл келді» атты мәдени-көпшілік шара	«Достық» аллеясы
Сағат 11.00	Ардагерлер арасында мерекелік шара	Ардагерлер үйі
Сағат 17.00	«Өмірін өнерімен өрнектеген» шығармашылық кеш	А.Токмағамбетов мәдениет Үйі
	15 наурыз (сб.) – Қайырымдылық	
Сағат 10.00	«Өнермен жүрекке жол табу» атты қайырымдылық концерті	Зағиптар қоғамы клубы
	16 наурыз (жс.) – Мәдениет және ұлттық салт-дәстүр күні	
Сағат 11.00	Ұлттық салт-дәстүрлерді дәріптеу бойынша дәстүрлі іс-шаралар өткізу және мәдениет ұйымдарында мерекелік марафон – халықтың кең тараған салт-дәстүрлерінің (тұсаукесер, бесікке салу, беташар және т.б.) көрсетілімдер	А.Токмағамбетов атындағы мәдениет Үйі
	17 наурыз (дс.) – Шаңырақ	
Сағат 11.00	Барлық елді мекендерде жас отасқан отбасылар арасында Әжелер ансамблінің қатысуымен бірге салт дәстүрге байланысты «Ақ орамал» акциясы, «Сәлем салу» челленджі	А. Токмағамбетов мәдениет үйі
Сағат 11.00	“Берекелі шаңырақ - ел бірлігі” атты өнегелі отбасыларды насихаттау мақсатындағы мерекелік шара	Отбасы орталығы
	18 наурыз (сс) – Ұлттық киім күні	Әлеуметтік желілерде
Сағат 15.00	Қазақтың ұлттық киімін насихаттау мақсатында Ұлттық киімнен флешмоб	
Сағат 15.00	Аймақтағы оқу орындарының жастары мен жоғары сынып оқушылары арасында «Қыз-еркем, өнерімен көркем» атты дәстүрлі қалалық байқау	М.Ералиева атындағы мәдениет Үйі
	19 наурыз (сәрс.) – Жанару	
Сағат 10.00-ден бастап	Жанару күніне орай қала көшелерінде тал егу акциясы	Қала көшелері
	20 наурыз (бс.) – Ұлттық спорт	
Сағат 10.00	«Ұрпақ-ұлттық ойынмен шындалады» атты ұлттық спорттық ойындардан жарыс	М.Ералиева атындағы мәдениет Үйі
Сағат 10.00	Ұлттық спорт түрлерінен жарыстар	Ипподром
Сағат 9.00	«Наурызым-мерекем, наурызым -берекем» атты мерекелік іс-шара, концерттік бағдарлама мен спорттық ойындар	Зағиптар қоғамы клубы
Сағат 16.00	Ұлттық спорт түрлерінен жарыстар	Қажымұқан Мұңайтпасұлы атындағы спорт клубы, Амангелді көшесі, 102 үй ауласы
	21 наурыз (жм.) – Ынтымақ	
Сағат 10.00	« Келінге кеңес » атты жас келіндерге отбасы құндылықтарын дәріптеу лекциясы	М.Ералиева атындағы мәдениет Үйі
Сағат 11.00	Мерекелік шара	«Шұғыла» мәлтек ауданы, Бұқарбай батыр ескерткішінің маңы
	22 наурыз (сб.) – Жыл басы	
Сағат 9.00-ден бастап	«Наурыз - берекем, Наурыз -мерекем!»атты театрландырылған қойылым, мерекелік концерт, спорттық ойындар	Қызылорда қаласы
Сағат 17.00	Ұлттық спорт түрлерінен жарыстар	«Биали» спорт дүкені алаңы
Сағат 10.00	Мөлтек аудандар арасында «Наурыз» нақышымен безендірілген ең тартымды үйі», «Ең таза подъезд» байқаулары	Мөлтек аудандар
Сағат 11.00	Мерекелік шара	З.Шүкіров пен Яссауи көшелерінің қиылысы
	23 наурыз (жс.) – Тазару	
Сағат 10.00	Тазалық акциясы	Қала көшелері мен аллеялары

ЖОЛ АПАТЫ БОЛМАСЫН ДЕП...

«Қазжол ҒЗИ» автомобиль жолдарындағы жол апаттарына ноледік төзімділік тұжырымдамасын енгізуді жоспарлап отыр.

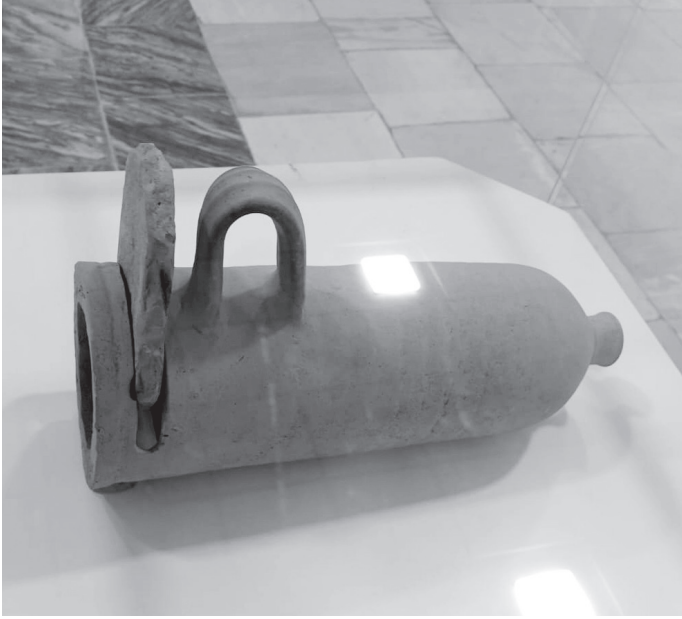
Еліміз Vision Zero тұжырымдамасын жүзеге асыру бағытында жүйелі қадамдар жасауда. Бұл – автожолдардағы өлімге мүлдем төзбеушілік қағидатына негізделген халықаралық бастама, ол қауіпсіз қалалық ортаны жобалауды көздейді. Осыған орай «ҚазжолҒЗИ» мамандары қазіргі уақытта Swedish National Road Consulting AB (Стокгольм, Швеция) ұйымында жол қозғалысы қауіпсіздігі және Vision Zero енгізу бойынша оқудан өтуде.

Қазір Қазақстан жолдарын шын мәнінде қауіпсіз ету – «Қазжол-ҒЗИ»-дың басты мақсаттарының бірі болып отыр. Тарих көрсеткендей, бұл міндетті жүзеге асыруда халықаралық тәжірибені зерттеу және озық елдердің тәжірибесін қолдану аса маңызды рөл атқарады.

Соңғы жылдары Еуропа елдеріне ерекше назараударылуа, олардың көптеген мемлекеттері жайлы және қауіпсіз жолдарымен танымал. Нидерланд, Швеция, Ұлыбритания, Ирландия, Норвегия, Финляндия және Дания жол-көлік оқиғаларынан болатын өлім-жітімнің ең төменгі көрсеткіштерімен ерекшеленеді. Ал Қазақстан мұндай рейтингтерде әдетте орта деңгейде қалып, Африка және Латын Америкасының көптеген елдерін басшы озығанымен, «еуропалықтар» мен «амағыан азиялықтардан» едәуір артта қалып келеді.

Швеция әлемдегі ең қауіпсіз көлік қозғалысы бар бес елдің қатарына кіреді. Дәл осы Vision Zero бағдарламасы шведтердің жол-көлік оқиғалары және олардың салдарымен күресу стратегиясының негізіне айналды. Скандинавия елінің парламенті бұл бағдарламаны 1997 жылы қабылдаған, содан бері Ұлыбритания, АҚШ, Канада, Нидерланд және басқа да елдер

- *«Көне Жанкент шаһарында жүргізілген көпжылғы археологиялық зерттеулер нәтижесінде табылған бұл құнды жәдігерлер ежелгі оғыз халқының мәдениеті мен дәстүрінен мәлімет беріп отыр. Соның ішінде қыштан жасалған дастархан мен ортағасырлық тышқан аулайтын қақпан және көне қыш құмыралар жоғары маңызға ие. Атап айтқанда қазақ дастарханының прототипі саналатын ертедегі қыш дастархан жасалу құрылымымен ерекшеленеді. Бұл керамикалық бұйым дөңселек пішінде құйылған. Дастарханның тостаған тәріздес биік тұғыры бар. Үстіңгі беті тегіс, әрі жылтыр. Ал ертедегі тышқан аулайтын қыштан жасалған доғал тәріздес бұйымның*

құрылымы тіпті бөлек. Аталмыш археологиялық олжалар әлі де зерттеу үстінде», - дейді облыстық тарихи-өлкетану музейінің «Археология және этнография» ғылыми-зерттеу бөлімінің меңгерушісі Айгерім Беккулиева.

Бүгінде музейдің ғылыми қызметкерлері қыш дастарханның пайдалану тәсілі төңірегінде екі түрлі болжам жасап отыр. Бірінші нұсқа бойынша қыш бұйымның тегіс беті ас ішуге арналған керамикалық дастархан ретінде пайдаланылған десе, келесісі көне жәдігер сол заманда оғыз әйелдерінің қамыр жаятын нан тақтай ролін атқарды деген болжам жасауда.

Ал көне Жанкент қаласының Шахристан бөлігіндегі қоймалардың бірінен табылған керамикалық тышқан қақпаны сирек кездесетін археологиялық олжа ретінде саналады. Бөлім меңгерушісі қыш қақпанды оғыз заманында бай-бағландар қоймадағы азығын сақтау мақсатында тұтынған деген болжамды алға тартады.

Археологтар өте сирек кездесетін бұл артефакт Жанкент жеріне өзге аймақтан әкелінуі мүмкін деп топшылайды. Құмыра тәріздес пішіндегі қақпанды сол заманда жерге қойып қана қоймай, қабырғаға іліп қою арқылы пайдаланған деген де дерек айтылады.

Қазіргі таңда әлем бойынша мұндай ерекше үлгідегі ескі қақпанның 3 түрі табылғаны белгілі болып отыр.

Ербакыт ЖАЛҒАСБАЕВ

Сұрағым бар...

ЕМХАНАДА ПАЦИЕНТТЕРДІҢ ҚҰҚЫҒЫН КІМ ҚОРҒАЙДЫ?

Кейде пациенттер дәрігер кабинетінен немесе қабылдаудан соң мәселенің байыбына жету үшін бірден Әлеуметтік медициналық сақмандыру қорына хабарласады. Олардың басым бөлігі емхана немесе ауруханада жұмыс істейтін Пациенттерді қолдау және ішкі сараптама қызметіне (ПҚІСК) сұрақтарын қойып, көмек ала алатындарын білмейді.

Әлеуметтік медициналық сақтандыру қорында мәлімдегендей, мұндай қызметтер меншік түріне қарамастан медициналық ұйымдардың барлығында жұмыс істейді. (Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2020 жылғы 3 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-230/2020 бұйрығымен бекітілген медициналық қызметтердің (көмектің) сапасына ішкі және сыртқы сараптамаларды ұйымдастыру және жүргізу қағидаларының 9-тармағына сәйкес жүзеге асырылады).

БҮЛ ҚЫЗМЕТ НЕМЕН АЙНАЛЫСАДЫ?

Пациенттерді қолдау және ішкі сараптама қызметі (ПҚІСК) медициналық көмекті ұйымдастыру мен медициналық ұйымның клиникалық қызметіне талдау жүргізіп, медициналық көмекті көрсету тәртібі мен стандарттарының бұзылуын, медициналық жағдайлар немесе медициналық қызмет көрсету нәтижесінде пациенттің өмірі мен денсаулығына зиян келтіру фактілерін анықтап, азаматтардың өтініштерін қарайды. («Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Кодексінің 35-бабы, 3-тармағы, 2-бөлігіне сәйкес).

ПҚІСК «осында және қазір» қағидаты бойынша жұмыс істейді. Ол даулы жағдайларды шешуге, пациенттердің құқығын қорғауға, қажет медициналық көмекті алуына жәрдемдеседі. Сонымен қатар МӘМС жүйесі туралы кеңес беріп, дәрігер тағайындауына қатысты сұрақтарды түсіндіреді.

«Қор пациенттерді қолдау және ішкі сараптама қызметінің жұмысына жан-жақты қолдау көрсетуді жалғастыруда. Себебі олардың қызметі медициналық көмектің сапасына азаматтардың қанағаттану деңгейіне әсер етеді. Барлығы бірдей жоғары инстанцияларға ресми өтініш жолдап, жауап күткісі келмейді. Сондықтан осындай жағдайларда пациенттің уақытын жоғалтпай, мәселені тікелей медициналық ұйымның ішінде шешуге мүмкіндік беретін қызмет жұмыс істейді. Мамандар жағдайды мұқият зерттеп, ең тиімді шешімді табады», – деп атап өтті ӘМСҚ басқарма төрағасының орынбасары Индира Саркенова.

Егер сұрақ қосымша қарауды қажет етсе немесе қызмет оны шеше алмаса, азаматтар өңірлік денсаулық сақтау басқармасына немесе ӘМСҚ-ға төмендегі цифрлық сервистер арқылы жүгіне алады:

- Qoldau 24/7 мобильді қосымшасы;
- Telegram-бот @SaqandutyBot;
- Қордың ресми сайты: <https://msqory.kz/>.

ПАЦИЕНТТЕРДІ ҚОЛДАУ ҚЫЗМЕТІНЕ ҚАНДАЙ ЖАҒДАЙЛАРДА ЖҮГІНУГЕ БОЛАДЫ?

- Шұғыл көмек алу немесе учаскелік дәрігерге қаралу үшін сақтандырылған мәртебеніңді талап етсе;

- Учаскелік дәрігер болмағандықтан, қабылдауға кіру мүмкін болмаса (мысалы, жұмыстан шығып кеткен, ауырып қалған немесе қабылдауды тоқтатқан);

- Учаскелік дәрігер/мейрбик/фельдшер үйге шақыртуға бармаса, ал сіз осы емханаға тіркелген болсаңыз;

- Емханада бейінді маман болмаса немесе оның кеңесіне бір ай бойы жазыла алмайсыз десе;

- Медициналық көрсеткіштер бойынша тиесілі диагностикалық немесе зертханалық қызметтерге жолдама ала алмасаңыз;

- Талдау нәтижелерін көрсетпесе;
- Қабылдау кезінде дәрігер дерекілік танытса немесе өзін лайықты ұстамаса;
- Көрсетілген медициналық көмектің сапасына қанағаттанбасаңыз;
- Қойылған диагноз немесе тағайындалған емге күмәндансаңыз;

- Дәрігер тағайындауы түсініксіз немесе тағы сұрағыңыз болса;

- МӘМС жүйесіндегі мәртебеніңді және жарналарды қалай төлеу керектігін білмесеңіз;

- Медициналық жазбаларыңызда қате ақпаратты немесе жалған жазбаларды анықтасаңыз;

- Жалпы медициналық ұйымның немесе қызметкерлердің жұмысына қанағаттанбасаңыз және басқа да жағдайларда жүгінуге болады.

Көптеген жағдайлар жазбаша шағым түсіруді қажет етпейді, олар қызмет мамандарының әрекетімен сол жерде шешіледі.

Әлеуметтік медициналық сақтандыру қоры азаматтарды өз құқығын қорғауға белсенді болуға шақырады. Себебі уақытылы жүгінген кезде әділдікті қалпына келтіріп қана қоймай, жалпы денсаулық сақтау жүйесін жақсартуға да ықпал етеді.

Ауызашар

РАМАЗАН ОРАЗАСЫ ҚАШАН ПАРЫЗ БОЛДЫ?

СҰРАҚ: ОРАЗА СӨЗІНІҢ АНЫҚТАМАСЫ ҚАНДАЙ?

Жауап: Ораза сөзінің араб тіліндегі баламасы – «саум». Бұл – барлық нәрседен тыйылу деген мағынаны білдіреді. Ал шариғат терминінде – ораза ұстауға ниет етіп, көкжиекте көлденең атқан таңнан бастап, күн батқанға дейін ішіпжеуден және төсек қатынасынан тыйылу.

СҰРАҚ: РАМАЗАН ОРАЗАСЫНЫҢ ПАРЫЗДЫҒЫНА ДӨЛЕЛ БАР МА?

Жауап: Рамазан оразасы – Исламдағы бес парыздың бірі. «Бақара» сүресінің 183-аятында Алла Тағала: «Уа, иман келтіргендер! Ораза бұрынғыларға парыз етілгендей, сендерге де парыз етілді», – деп бұйырады. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) өз хадисінде: «Ислам бес негізге құрылған: Алладан басқа құдай жоқ екеніне, Мұхаммед Алланың құлы әрі Елшісі екеніне куәлік ету, намаз оқу, зекет беру, рамазан оразасын ұстау және шамасы жетсе қажылыққа бару», – деген (Бұхари).

СҰРАҚ: РАМАЗАН ОРАЗАСЫ ҚАШАН ПАРЫЗ БОЛДЫ?

Жауап: Рамазан оразасы Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Меккеден Мәдинаға қоныс аударған соң һижраның екінші жылы (миләди 624) парыз болды. Осы жылдан бастап мұсылмандар рамазан айында парыз оразаны ұстай бастады.

СҰРАҚ: АЛЛА ЕЛШІСІ (ОҒАН АЛЛАНЫҢ САЛАУАТЫ МЕН СӘЛЕМІ БОЛСЫН) ӨМІРІНДЕ НЕШЕ РЕТ ПАРЫЗ ОРАЗАСЫН ҰСТАҒАН?

Жауап: Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) өмірінде тоғыз рет ораза ұстаған.

СҰРАҚ: РАМАЗАН ОРАЗАСЫНЫҢ ҚАНДАЙ ПАЙДАЛАРЫ БАР?

Жауап: Басқа ғибадаттар секілді оразаның да адам баласы үшін сан түрлі пайдалары бар. Бірінші кезекте, ораза ұстаушы Алла Тағалаға бойұсыну арқылы өз бойына тақуалық дәнін егеді. Ораза – адамға өнегелі мінезді үйрететін тәрбие мектебі. Оразаның көмегімен адам жағымсыз әдеттерден арылады. Ораза сабырлы болуды және жүйелілік пен тәртіпті үйретеді. Аузы берік жан айналасындағы аш-жалаңаштардың күйіне еніп, бойындағы мейірімділік, жанашырлық, бауырмалдылық секілді сезімдерді оятады. Ораза – нәпсімен күрес әдісі. Бір ай бойы құмарлықтарымен күрескен адам бұл күрестің салиқалы өмірі мен ақырет бақыты үшін маңыздылығын түсініп, бірте-бірте нәпсісіне толық иелік етуге ұмтылады. Сондай-ақ рамазан айында Алла Тағаланың құлдарына деген рақымы мен мейірімі басқа айларға қарағанда ерекше болатынына көзі жетеді. Бұл кеңшіліктер құлдың Раббысына деген махаббатын арттырып, жасаған күнелары үшін уялуына, кешірім сұрап, тәубеге келуіне орасан септігін тигізеді.

СҰРАҚ: ҚҰДСИ ХАДИСТЕ АЛЛА ТАҒАЛА: «ОРАЗАНЫҢ САУАБЫН МЕН БЕРЕМІН», – ДЕЙДІ. ОРАЗАНЫҢ БАСҚА ҚҰЛШЫЛЫҚТАН АЙЫРМАШЫЛЫҒЫ НЕДЕ?

Жауап: Бұл имам Бұхари мен Мұслим хадистер жинағында келген хадис. Риуаятта Алла Тағаланың: «Адам баласының оразадан басқа барлық амалы өзіне. Ол (ораза) Мен үшін. Оның сауабын Мен беремін...», – дегені көрсетіледі. Хафиз Ибн Хажар (Алла оны рақымына алсын) аталмыш хадиске сүйене отырып неліктен ораза ерекше ғибадат екеніне қатысты ғалымдардың бірқатар тұжырымдарын жинақтаған. Солардың бірнешеуіне тоқталайық:

1. Ораза – рия (көзбояушылық) араласпайтын құлшылық. Имам Құртуби: «Құлшылықтардағы ниетке көзбояушылық кіре алады. Ал, оразаны Алладан басқа ешкім көрмейді. Сондықтан Алла Тағала Құдси хадисте: «Пендем мен үшін (оразда) құмарлығын тыяды», – деп айтқан.

2. «Оның сауабын Мен беремін» деген сөздің мағынасы: «Оразаның сауабы мен мөлшері Маған ғана аян», – дегені. Имам Құртуби құлшылықтардың сауабы жайлы риуаяттар келтіреді. Хадисте: «Адам баласының әрбір амалының сауабы оннан жеті жүзге дейін еселенеді...» деп айтылған. Демек, әрбір амалдың сауап мөлшері жайлы хабардармыз. Ал, оразаның сауабын тек Алла ғана біледі.

3. Ораза – теңдесі жоқ құлшылық. Мәселен, мешітті Алланың үйі деп атаймыз. Оның мәні, мешіттің дініміздегі мәртебесі мен маңыздылығы жоғары екенін аңғартады. Сол сияқты «Ораза Мен үшін» деп Алла Тағала оразаны ашықтап айтуы аталмыш құлшылықтың терең сырын аңғартады.

СҰРАҚ: ҚОЛДЫҢ ДА, АЯҚТЫҢ ДА ОРАЗАСЫ БАР ДЕП ЖАТАДЫ. МҰНЫ ҚАЛАЙ ТҮСІНУ КЕРЕК?

Жауап: Имам Ғазали Ихия улум әд- Дин кітабында (1/234- б.): «Оразаның үш деңгейі бар. Мұны біл», – деп жазады. Ғұлама сөзін жалғастырып: «Көпшіліктің оразасы (умум), ерекше ораза (хусус) және

арнайы ораза (хусус әл-хусус). Көпшіліктің оразасы – асқазан мен құмарлықтан тыйылу. Ерекше ораза – құлақ пен көзді, тіл мен қол- аяқты және басқа да дене мүшелерін күнә атаулыдан тыю. Ал, арнайы ораза – жүрек оразасы. Бұл – жаман ой мен дүниелік пікірден тұтастай арылып, Алладан басқа барлық ойдан толығымен тыйылу», – дейді.

СҰРАҚ: «РАМАЗАНДА ШАЙТАНДАР БАЙЛАНАДЫ» ДЕГЕН ХАДИС БАР ЕКЕН. ОНДА НЕЛІКТЕН ОРАЗА АЙЫНДА АДАМДАР ЖАМАН ІСІНЕН ТЫЙЫЛМАЙДЫ?

Жауап: Бұл хадис имам Бұхари және Мұслим еңбектерінде сахаба Әбу Хурайрадан (Алла оған разы болсын) риуаят етілген. Хадистің мәтіні: «Рамазан айы келсе, жәннат қақпалары ашылып, тозақ қақпалары жабылады және шайтандар шынжырланады». Рамазан – Құран түскен ай. Бұл айды Алла Тағала ораза парызымен ерекшелеген. Сонымен бірге, рамазан – жақсылық пен қайырымдылық айы. Рамазанның құрметіне аспан (мейірім) қақпалары ашылады. Сондай-ақ, шайтандар шынжырланады. Бұл – адам үшін үлкен ескерту. Азғырушы шайтан кісенделген уақытта адам ораза тұтпағанына және құлшылық жасамағанына ешбір сылтау айта алмайды. Демек, шайтан шырмауда тұрса да, адамның нәпсісі азғыруы мүмкін. Олай болса, ораза – нәпсімен күресу және оны тәрбиелеу айы.

СҰРАҚ: РАМАЗАН ОРАЗАСЫ КІМДЕРГЕ ПАРЫЗ?

Жауап: Балиғат жасына толған, ақыл-есі дұрыс, жолаушы емес әрбір мұсылман ер мен әйелге парыз. Яғни мұсылман болуы, балиғат жасына толуы, ақыл-есі дұрыс болуы, ораза ұстауға күші жетуі және тұрғылықты жерінде болуы шарт.

СҰРАҚ: ОРАЗАНЫҢ ҚАНДАЙ ТҮРЛЕРІ БАР?

Жауап: Ораза парыз, уәжіп, нәпіл және мәкрұһ деп бөлінеді.

СҰРАҚ: ОРАЗА ҚАЙ УАҚЫТТАН ҚАЙ УАҚЫТҚА ДЕЙІН ҰСТАЛАДЫ?

Жауап: «Бақара» сүресінің 187-аятында: «Таңның ақ жібің түннің қара жібінен ажыратқанға дейін жеп-ішіңдер. Содан кейін күн ұясына батып, ымырт түскенге дейін оразаны толық ұстандар», – делінген. Демек оразаның уақыты – таң намазының уақыты кіргеннен бастап, күн батқанға дейін. Сақтық үшін таң намазына 10 минут қалғанға дейін сәресін ішіп ауыз бекіткен абзал. Ақшам намазының уақыты кіргенде ауыз ашады.

СҰРАҚ: АУЫЗАШАР АЛДЫНДА ҚАНДАЙ ДҒҒА ОҚЫЛАДЫ?

Жауап: Ауызашар дұғасы: «Аллаһуммә ләкә сумту, уә бикә өмөнту, уә ьәләйкә тәуәккәлтү, уә ьәлә ризикьә әфтарту, фағфир ли мә қәддәмәтү уә мә әххарту». Мағынасы: «Раббым Алла, Сен үшін ораза тұттым. Саған иман келтірдім. Саған тәуекел еттім және Сен нәсіп еткен ризықпен ауызымды аштым. Менің өткен және кейінгі күнәларымды кешіре гөр».

СҰРАҚ: ОРАЗА КЕЗІНДЕ НЕМЕН АЙНАЛЫСҚАН ЖӨН?

Жауап: Ораза тек ішіп-жеуден тыйылу емес. Мұсылман адам бұл ғибадатты күллі денесімен орындаған абзал. Яғни, тілімен өсек айтпау, қолымен біреуге зиян тигізбеу, көзімен бөгде әйелге сұқтанып қарамау т.б. Сондай-ақ құлшылыққа ден қойып, садақа беру, адамдарға жақсылық жасау және Құран оқу сынды ізгі амалдарды орындағаны абзал.

СҰРАҚ: АУЫЗ АШУҒА АСЫҒУҒА БОЛА МА?

Жауап: Құдси хадисте: «Менің ең жақсы көретін құлдарым – ауыз ашуға асыққандар», – делінсе (Тирмизи), басқа бір хадисте: «Адамдар ауыз ашуға асық-қан сайын жақсылықта болады», – делінген (Мұслим). Сондықтан ауыз ашуға асығу дінімізде мұстахаб амалға жатады. Имам Шафиғи бір сөзінде: «Күннің батқандығы анық білінгеннен кейін ауыз ашуды кешіктіріп, өзінің осы әрекетін абзал көрген адам, хадистерге қайшы амал жасағандықтан, онысы мәкрұһ болмақ. Түнде ораза ұстау дұрыс емес. Ал кешіктіруді абзал деп ойламаса (жағдайға байланысты ауызашарды кешіктірсе), ағаттығы жоқ», – деген (Имам Шафиғи, «Әл Умм»). Дегенмен ауызашарды кешіктірген адамның оразасы дұрыс саналады. Сонымен қатар ауызашар уақыты кіргенде жол жүрсе, бір жұтым сумен не бір түйір құрмамен болса да кешіктірмей ашқаны жөн.

СҰРАҚ: АУЫЗДЫ НЕМЕН АШҚАН ДҰРЫС?

Жауап: Хадисте: «Сендерден кім ауыз ашса, құрмамен ашсын. Расында құрма – береке. Егер құрма табылмаса, сумен ашсын. Өйткені, су – таза», – деп айтылған (Тирмизи).

СҰРАҚ: АУЫЗАШАР БЕРУДІҢ САУАБЫ ҚАНДАЙ?

Жауап: Ауызашар беру – сауабы мол амал. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «Ораза ұстаушыны тамақтандырған адам (ауызашар берген) оның сауабын алады. Әрі оған ораза ұстаушының сауабы еш кемітілмей беріледі», – деп сүйіншілеген (Тирмизи).

ОРАЗАҒА НИЕТ

СҰРАҚ: РАМАЗАН ОРАЗАСЫНА НИЕТ ЕТУДІҢ ҮКІМІ МЕН УАҚЫТЫ БАР МА?

Жауап: Оразаның кез келген түрі үшін ниет ету шарт. Құранда «Бәйинә» сүресінің 5-аятында: «Оларға да хақ дінді шын көңілден толық қабылдап, «таухид» сенімімен бір Аллаға риясыз құлшылық ету, намазды кемеліне келтіріп, ақсатпай уақытылы оқу және зекеттірін толық өтеу бұйырылған еді», – делінген. Рамазан оразасына ниет ету ақшам намазынан басталып, ораза ұстайтын күннің таң уақыты кіргенге дейін жалғасады. Ал сәресі уақытында ниет етпей ұйықтап қалған жағдайда, таңертең еш нәрсе ішіп-жемеген болса, түске дейін ниет етуіне болады. Десе де, ең дұрысы түнде және сәресі уақытында ниет ету.

СҰРАҚ: РАМАЗАН ОРАЗАСЫ-НЫҢ ӘР КҮНІНЕ БӨЛЕК НИЕТ ЕТУ ШАРТ ПА, ӨЛДЕ АЙДЫҢ БАСЫНДА НИЕТ ЕТУ ЖЕТКІЛІКТІ БОЛА МА?

Жауап: Оразаның әрбір күні өз алдына бөлек ғибадат. Сондықтан әр күнге жеке ниет ету шарт болып саналады. Фиқһ ғалымдары бір күннің оразасын бұзу басқа күндердің оразасын бұзбайтынын айта отырып, Рамазан оразасының әр күніне жеке-жеке ниет ету қажет деген тұжырымға тоқтаған.

СҰРАҚ: РАМАЗАН ОРАЗАСЫ ҚАЗА БОЛҒАН ЖАҒДАЙДА ОҒАН ҚАЛАЙ НИЕТ ЕТІЛЕДІ?

Жауап: Мойнында бір күндік немесе одан артық рамазан оразасының қазасы бар адам бұл оразалардың қазасын өтегенде: «Мойным-дағы қазалардың ең алғаш-қысын (немесе ең соңғысын) өтеуге» деп ниет етеді. Сондай-ақ: «Рамазан айының қаза болған оразасын таңнан кешке дейін өтеуге ниет еттім» деп айтуына да болады.

СӨРЕСІГЕ ҚАТЫСТЫ

СҰРАҚ: СӨРЕСІГЕ ҰЙЫҚТАП ҚАЛЫП, КҮНІ БОЙЫ ЕШНӨРСЕ ІШІП-ЖЕМЕСЕ, ОРАЗА ҰСТАҒАН БОЛЫП САНАЛА МА?

Жауап: Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) «ашура» күні хабарлаушы кісіге: «Кім бір нәрсе жеп қойған болса, аузын күннің соңына дейін берік етіп тамамдасын. Ал ештеңе жемеген адам, сол күйінше жемесін (ораза ұстасын)», – деп жар салуын бұйырды (Бұхари). Демек, сәресіге ұйықтап қалған адам ұйқысынан тұрғанда нәр тартпастан, ниет етіп оразасын жалғастырады. Бастысы, таңертең еш нәрсе ішіп-жемеуі және түске дейін ниет етіп үлгеруі тиіс.

СҰРАҚ: ЖАЛПЫ СӨРЕСІГЕ ТҰРМАЙ ОРАЗА ҰСТАУҒА БОЛА МА?

Жауап: Иә, сәресіге тұрмай-ақ ораза тұтуға болады. Алайда, Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «Бір жұтым су ішсеңдер де сәресін үзбеңдер. Өйткені Алла Тағала мен періштелер сәсіге тұрғандарға жақсылық тілейді», – деген есиеті бар. Сонымен қатар сәресіге тұрып ас ішу немесе ең болмаса су ішу не құрма жеу күні бойы адамға қуат береді. Нәтижеде, ораза ұстауда түрлі қиындықтардың алдын алуға септігін тигізеді.

СҰРАҚ: «СӨРЕСІ ІШІНДЕР, СӨРЕСІДЕ БЕРЕКЕТ БАР» ДЕГЕН ХАДИСТІ ТҮСІНДІРІП БЕРСЕҢІЗ?

Жауап: Сәресі ішудің өзіндік берекеті мен артықшылықтары бар. Атап айтқанда: Сәресіге тұрған адамды Алла рақымына алып, жарылқау тілейді; Сәресіге тұру – сүннет; Құлшылыққа күш-қуат береді; Ширақтықты арттырады (белсенділік, энергия, т.б); Аштықтан келетін нәар миनेздің алдын алады; Сәресі дұға қабыл болатын уақыт; Сәресіде ниетті түзеп, ықыласты арттыруға мүмкіндік туады; Сәресіге тұрған адам таң намазына ұйықтап қалмайды.

СҰРАҚ: СӨРЕСІ УАҚЫТЫ ӨТІП КЕТКЕНДЕ БІЛМЕСТІКПЕН ІШІП-ЖЕП ҚОЙСА НЕ БОЛАДЫ?

Жауап: Бұндай жағдайда «оразам бұзылды» деп ойлап, аузын ашып жіберуіне болмайды. Оразасын әрі қарай жалғастырады. Кейін сол

СҰРАҚ: ОРАЗА ҰСТАУҒА ҚАЛАЙ НИЕТ ЕТІЛЕДІ?

Жауап: Оразаға былай ниет етіледі: «Нәуәйту ән асумә саумә шаһри рамаданә минәл фәжри иләл мәғриби халисан лилләһи таьалә». Мағынасы: «Алланың разылығы үшін рамазан айының оразасын таңнан кешке дейін ұстауға ниет еттім».

СҰРАҚ: ҚҰБЫЛМАЛЫ ЯКИ ШАРТТЫ ТҮРДЕ НИЕТ ЕТУГЕ БОЛА МА?

Жауап: Жоқ, ниет құбылмалы және шартты болмауы керек. Мысалы, «ертең қонаққа шақыра қалса, ауызмды ашуға, егер шақырмаса, ораза ұстауға ниет еттім» деп ниет етуге болмайды. Мұндай құбылмалы ниетпен ораза дұрыс болмайды. Сонымен қатар екі ойлы болып, «Алла қаласа, ертең ораза ұстауға ниет еттім» деп ниет етуге де болмайды. Ал «Алла қаласа» деген сөзді Алланы еске алу үшін ғана айтып, нақты ораза ұстау ниетінде болса, онда бұлай ниет етуінде сөкеттік жоқ.

СҰРАҚ: ҚАЗА ЖӘНЕ НӘПІЛ ОРАЗАҒА БІРДЕЙ НИЕТ ЕТСЕ БОЛА МА?

Жауап: Қаза және нәпіл оразаға бір ниет жарамайды. Өйткені, әрбір ораза өз алдына бөлек ғибадат.

СҰРАҚ: ОРАЗАНЫ АРЫҚТАУ, ЯКИ КӨППЕН БІРГЕ ҰСТАЙ САЛАЙЫН ДЕП ҰСТАУҒА БОЛА МА?

Жауап: Оразаны тек арықтау үшін немесе денсаулығым жақсарсын деп, яки көппен бірге ұстау дұрыс емес. Әуелі ниетті түзеп, бір Алланың ризалығы және парыз болғандығы үшін ұстайды. Сонда Алланың разылығын да алады, денсаулығына да оң әсері тиеді. Кез-келген

құлшылықтың қабыл болуы ниетке байланысты. Себебі, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хадисте: «Амалдардың барлығы ниетке байланысты», – деген. Олай болса біздің Рамазан айында жасаған құлшылықтарымыз да ниетімізге байланысты мың құлшылыққа пара-пар болмақ. Кім қандай ғибадат жасаса да, оны шын ықыласпен орындауы тиіс. Өйтпесе, жасаған құлшылықтан еш пайда болмайды.

СҰРАҚ: АУЗЫМДЫ АШАМЫН ДЕП НИЕТ ЕТІП, БІРАҚ АШПАСА ОРАЗА БҰЗЫЛА МА?

Жауап: Аузын ашуға ниет еткен адамның оразасы тамақ ішпегендіктен бұзылмайды. Себебі, оразаны бұзатын әрекет жасалмады.

СҰРАҚ: СӨРЕСІ УАҚЫТЫНДА ӘУЕЛІ СУ ІШУ КЕРЕК ПЕ, ӨЛДЕ НИЕТ ЕТКЕННЕН КЕЙІН ІШУ КЕРЕК ПЕ?

Жауап: Ауыз бекіту уақыты – ниет еткеннен кейін емес, таң намазының уақыты кірісімен басталады. Сол себепті, сәресі уақыты әлі шықпаған болса (яғни, таң намазы кіріп қоймаған болса), қайта су ішуіне болады. Бұл әрекеті алдынала жасаған ниетін бұзбайды, һәм оразасы дұрыс болып саналады. Десе де ауыз бекітетін уақыт кірмеген болса, сәресіден кейін пастамен тісін тазалап, су ішіп болған соң ниет етіп, дұғасын жасағаны абзал.

СҰРАҚ: ТҮСКЕ ДЕЙІН НИЕТ ЕТПЕГЕН АДАМ ІШІП-ЖЕМЕГЕН БОЛСА, ОРАЗА ҰСТАЙ АЛАДЫ МА?

Жауап: Ханафи мазһабының еңбектерінің бірі МарәқилФалах кітабында: «Зәуәл (тал түс) уақытына дейін оразаға ниет етпеген болса, сол күнгі оразасын ұстай алмайды», – деп жазылған.

күнгі оразаның қазасын өтейді.

СҰРАҚ: ТАҢ НАМАЗЫНА 2 МИНУТ ҚАЛҒАНДА АУЫЗ БЕКІТСЕ БОЛА МА?

Жауап: Азан айтылғанға дейін ішіп-жеуге болады. Хадисте: «Сендер Ибн Умму Мәктұм азан шақырғанға дейін ішіп-жеңдер», – деген (Бұхари). Ал егер ұйықтап қалудан қорықса, сәресін ертерек ішіп, ниет етіп, ұйықтауына болады. Дегенмен, сәресіге тұрып тамақтанғаны абзал. Өйткені, сәресіде береке бар.

СҰРАҚ: БИЫЛ БІРІНШІ РЕТ ОРАЗА ҰСТАП ЖАТЫРМЫН. БІРНЕШЕ КҮН СӨРЕСІ УАҚЫТЫ КҮН ШЫҚҚАНҒА ДЕЙІН ЖАЛҒАСАДЫ ДЕГЕН ОЙМЕН ТАМАҚТАНЫП ЖҮРДІМ. КЕЙІН ОНЫҢ ДҰРЫС ЕМЕСТІГІН БІЛДІМ. БҰНДАЙ ЖАҒДАЙДА АЛҒАШҚЫ ОРАЗА ҰСТАҒАН КҮНДЕРІМ НЕ БОЛАДЫ?

Жауап: Жалпы шариғат бойынша оразаның басты шартының бірі – уақыт. Яғни ауыз бекіту және ауыз ашу уақыты. Ауыз бекіту таң намазы уақытының кіруімен басталып, күннің батуымен аяқталады. Сондықтан сіздің жағдайыңызда сәресі уақытын дұрыс білмегендіктен сол күндердің қазасын өтеуге тура келеді.

СҰРАҚ: ТАҢ НАМАЗЫНАН СОҢ КҮН ШЫҚҚАНҒА ДЕЙІН ІШІП-ЖЕУГЕ БОЛА МА?

Жауап: Таң намазы кірген соң ішіп-жеуге болмайды. Құранда «Бақара» сүресінің 187-аятында: «Таңның ақ жібің түннің қара жібінен ажыратқанға дейін жеп-ішіңдер. Содан кейін күн ұясына батып, ымырт түскенге дейін оразаны толық ұстандар», – делінген. Шариғат бойынша түн күннің батуымен басталады.

СҰРАҚ: ҚҰРМАМЕН АУЫЗ АШУДЫҢ СЫРЫ НЕДЕ ЖӘНЕ ОДАН БАСҚА НЕМЕН АШУҒА БОЛАДЫ?

Жауап: Адам ағзасына қажетті он элемент құрмада бар. Күн бойына жоғалтқан дәрумендер құрма арқылы қалпына келеді. Құрмамен қатар, қара су, мейіз, кепкен өрік, бал сияқты нәрлі және от тимеген тағам түрімен ауыз ашуға болады.

"Рамазанға қатысты 200 сұрақ" кітабынан (Жалғасы бар)

Кітапхана

Соңғы айларда дүние асты-үстіне шығып, мидай былығып кетті. Бастан кешіріп жатқаны реалды өмір ме, әлде көрген түс пе, ажыратудың өзі қиын. Әлде бұл осынау пөнимен параллель, қатар өтіп жатқан басқа бір уақыт иіріміне түсіп кетті ме? Бәлкім, бұл әлдеқашан өліп, мына көріп жүргені – тозақтың қинауы шығар? Еш нәрсе айқын емес. Ойлай-ойлай сана да сарқылған. Үміт үзілген. Бастабында ғайыптан бір ғаламат күш келіп, құтқаратындай көрінуші еді, өлеусіреп барып ол да өшіп тынды.

Ақын өр еді, тәкаппар еді. Көрген адамның көзі тояр сымбатты еді. Қазір содан жұрнақ та қалған жоқ. Қыры сынып болған. Абақтының алғашқы күндері осындай қыр сындыруға, тұтқынды кісілік қалыптан

керек, жабықтағы торлы терезеден себездеп сәуле түсіп тұр. Осындай жарықта ғана байқалады: төсеніш пен жамылғының әр жерінде қатып қалған қан дағы бар. Өз қаны ма, өзгенің қаны ма, белгісіз. Үсті-басына қылау қондырмайтын, лас жерге отырып, кірлі аяқтан ас ішпейтін кірпияз ақын қазір ештенеден жиіркенбейді. Өмірлік машықтың, мінездің өлгені – өзінің де өлгені ғой.

Соңғы күндері мұны ешкім мазалаған жоқ. Тергеу бөлмесіне сүйрелеп, сұраққа алмағалы да жарым айдың жүзі болды. Соған қарағанда, «тойдың» жақындағаны. Тергеп-тексеретіндей не қалды? Бәрің сұрап болған. Күн сайын соққыға жығып, шыбын жанды шырқыратып жүріп, қажетті қағаздарына қол қойдырып алған. Қылмысы бастан асып жатыр. Халық жауы, Кеңес өкіметін құлатуды көздеген астыртын ұйымның мүшесі, шетелмен тіл біріктірген Жапонияның шпионы... Бұдан артық

Қабдеш ЖҰМАДИЛОВ

АҚЫННЫҢ АҚЫРҒЫ КҮНДЕРІ

айыруға жұмсалады екен. Адам еркіндікте жүргенде ешкімге кеудесін бастырмайтын, қорлауға кенбейтін, бір асау намыс болады ғой. Бұлар ең алдымен сол намысты алып тастайды екен. Бұл қазір дірменге түсіп шыққан дән сияқты. Илеуге көне беретін ұн ба, талқан ба, бірдеңе.

Мұнда келгелі айнаға кім қарап көріпті. Бірақ бір кезде арулардың көз құрты болған, әйел тұр ғой, ерлердің өзі сұқтана қарайтын сұлу жүз, нұрлы көлбет көзден ғайып болғанын іш сөзеді. Бет-аузы көлкілдеген ісік, бар денесі байы сабаған қатындай көп-көкала. От ұшындап тұратын мойылдай қос жанардың орнында жыртиған бірдеңе тұр. Көзіне зақым келді-ау деймін, сонау бір соққыдан кейін сорасы тыылмай, бұлдырай береді. Жендеттердің жудырығы ат тепкендей. Бұл қазір қасқа тістен жұрдай. Ақынды өзге жұрттан ерекшелеп тұратын тағы бір жері – қиылған қара мұрты еді. Жендеттердің көзіне сүйел боп қадағлды ма екен, соңғы сұрақ кезінде оң жақ шалғысын ұыстап, қанталата жұлып алды. Ауыр азапқа жан шыдағанмен, тән шыдамайды екен. Бұл күнде бір ғана тілеп бар: «ұрмаса екен, жанымды енді қинамаса екен» дейді. Тергеушілерді көргенде, тағы қай жерімнен періп қалар екен деп, өзінен-өзі бұғып, кішірейіп кетеді.

Тіршіліктен күдер үзіп қойғалы қашан. Ендігі жерде жарық дүниені көремін-ау деп дәметпейді. Мына түрімен өмірге оралғанда не бітірмек? Тірі аруақтай боп, ел көзіне қалай көрінбек? Мына тірлікте бұл қимайтындай не қалды? Ақынның ендігі аңсап күткені – ажал ғана. Адамды ауыр азаптан ақ өлім ғана құтқармақ. Бұрын өлімнен өлердей қорқушы еді. Онысы ағаттық екен. Өлім жұрт ойлағандай құбықшы емес, құтқарушы екен ғой. Мынадай лас дүниеден сені арулап алып кететін, шыбын жаныңа рахат-тыным беретін сондай бір ақтық пананың болғаны қандай жақсы! Мағжан қалай тауып айтқан:

«Мені де өлім, әлдиле, Әлдиле, өлім, әлдиле!» – деген жолдар қазір мұны бесік жырындай тербетеді. Ит тірлікте кімнің қадірін кім білген, қайран Мекен данышпан екен ғой. Өзі айтқандай, «Күннен туған, Гүннен туған пайғамбар». Айтпақшы, сол Мағжан да қайта ұсталған сияқты. Оның бостандыққа шыққанына жыл толды ма, толмады ма? Бір мәрте жазасын өтеп қайтқан ақынды қайта қамағаны несі екен? Секем алғаны, соңғы сұрақтардың бірінде Мағжанның аты шығып қалды. Ол да, сіре, «Жапонияның шпионы» болса керек.

– Жұмабаевты былтыр Алматыға келгенде үйіңе шақырып қонақ етіпсің. Екеуің сонда не жайлы сөйлестіңдер? Бір-бірлеріңе қандай тапсырма бердіңдер? – дейді... Күлесің бе, жылайсың ба?

– Қазаққа ондай берекені кім берсін? Мағжан екеуіміз өмір бойы ит пен мысықтай ырылдасып өткен жандармыз. Біздің сорымсыз осында. Ондай бөтуға келіп, сонау қиырдағы Жапониямен тіл табыссақ, арман не?! – деген ашу үстінде. Сол жауабы үшін тағы бір мәрте соққыға жығылды...

Ақын ұсталғанда қоныр күз еді, қазір ақпанның аяғы. Қарғыс атқан сол бір 24 қыркүйектен бері де бес айдың жүзі болыпты. Әр күні жылға бергісіз азапты айлар. Абақтының іші азынап тұр. Тұтқын мақтасы іріген албабажақ төсенішке бауырын төсеп, қамсауы жоқ ескі жамылғыны кеудесіне таман тартып қойды. Күн көтеріліп қалса

не керек? Атақты 58-статьяның бірнеше тармағын түгел толтырады. Высшее мера наказания! Жазаның ең жоғарғысы. Тек сонысы тезірек жетіп, мән-мағынасы жоқ мына бір «ойыннан» құтылса екен! Тергеу деген аты болмаса, ол да бір спектакль, мысық пен тышқанның ойыны секілді. Мысық қолына түскен жемді асай ұсылап, тышқан байғұсты ары-бері қақпақылдап, ойна-маушы ма еді. Бұл да соған ұқсас бір-деңе. Мұны тергеген НКВД майоры мына науқан кезінде Мәскеуден арнайы келген көрінеді. Мүздай суық жанары ызғар шашып, шегір көзі шатынап, адамға жауыға, өшіге қарайды. Жеті атасынан келе жатқан кегі бар секілді.

– Сонымен, сіз өзіңіздің ұзақ жыл Жапонияның жансызы болғаныңызды мойындайсыз ғой? – деген мұнымен алғаш кезіккен сәтте-ақ.

– Қайдағы Жапония? Мен өмірі тірі жапонды көрген емеспін! – деді, ол кезде әлі қыры сына қоймаған ақын. – Жапонды көрмесеңіз, оның одақтасы Колчакпен әмпей болғансыз! Айырмасы не?

– Жалған! Колчактың «Ажал вагонында» болған адам өзінің жас жауымен қалай тіл табысады? Мен сол кездегі оқиғаларды «Тар жол, тайғақ кешу» деген кітабымда анықтап жазғанмын.

– Көз бояу үшін кітапты әдейі жазғансыз! – деді тергеуші рақаттана жыммып. – Әйтпесе, Колчактың түрмесінен оп-оңай сытылып кетуіңізді қалай түсіндіруге болады? Олар сізді арнайы тапсырмамен әдейі босатқан... – Бос сөз! Мен – Қазақстанда Кеңес өкіметін өз қолыммен орнатқан адаммын. Өз өкіметіме ор қазатындай не көрініпті?

Бұл күйініп ызыаланған сайын тергеушінің қыбы қанып, рақаттанатыны көрініп тұр. Шегір көзі бал-бұл жанып, кекете езу тартты.

– Оған таңданатын не бар?

Бұратана жұрт өкіліне бәрібір емес пе? Кеңесі не, Колчагі не, әйтеуір, қожайын болса жетіп жатыр... Жапондар күдік тудырмау үшін қызыл комиссар – сізді әдейі таңдаған. Ал сізге керегі – двойная игра. Екі алып биге шықпақ болғансыз...

Мұндай сандырақты қалай тыңдап отыарсың? Ақын орнынан қалай ұшып тұрғанын өзі де аңғармай қалды.

– Жалған, жалал!... Сіз, майор, кіммен сөйлесіп отырғаныңызды білесіз бе? Сіздің алдыңызда – Қазақстанда жана әдебиеттің іргесін өз қолымен қалаған, Кеңестің бірінші ақыны, Халық Комиссарлар Кеңесінің бұрынғы төрағасы отыр. Біліп қойыңыз! – деген ызадан қалш-қалш етіп.

Майор шалқайып отырған беті жыммып күлді де, есік жақтағы біреуге иек қақты. Босағада НКВД-ның қарғылы төбеті, аты – қазақ, заты – ібіліс Дәуқара манадан бері бұйрық күтіп тұрған-ды. Кісі сабаудың теңдесі жоқ шебері... Қыр желкесінен бір ауыр соққы сарт ете қалғанда, ақын андай жерге ұшып түсті. Одан арғысы – бұлыңғыр. Әлдекім қалың ұлтанды шойтабан етікпен тепкілей бастаған... Арада қанша уақыт өткенін білмейді, бір мезетте қараса, камераға сүйретіп әкеп тастады. Сүйек-сүйек күл боп кеткен секілді, қимылдауға дәрмен жоқ. Ұрты қанға толып, екі күрек тісі аузында саудырап бос жүр... Сонда бір-ақ түсінді: бұлармен адамша сөйлесіп, қысыңға жүгінен, ақтығымды дөлепдеймін деу әурешілік екен.

Өттен, дүние-ай, басқа азаматтардың да көрген күні осы шығар. **Осыдан бір ай шамасы бұрын Бейімбетті көріп қалды.** Мұны сұраққа әкеле жатқанда, оны екі жендет екі қолтығынан алып, шала-

жансар күйінде дәлізде сүйреп барады екен. Қайран, Би-ағаң! Бір жылы туған төл еді... Қой аузынан шөп алмас момыным-ай? Саған мынадай зауал туғанда, басқамызға не жорық. Былтыр жазда ең алдымен ұсталған Ілияс еді. Ол байғұс не күйде жүр екен? Қалың лұшпақ, қайратты еді. Бірақ мынандай қанды қасапқа қалай төтеп берсін-ау! Өзінің «Құлагері» сияқты Батыраштың балтасынан мерт болатын шығар.

Ел басына тағы бір апаттың төнгені анық. Астары арыда, зілі тереңде. Бұл жолғы нысанасы – зиялы қауым. Халықтың қаймағын сыпырып алса, қалған тобырды құлга айналдыру боқтан оңай. Бұл сапарда кеңшілік, аяушылық деген болмайды. Етіңді боршалап, сүйегіңді ұн ғып тартатын машина сартылдап істеп тұр. Мұндай-да қол ұшын созып, араша түсетін кім бар? Еңбекші халық па? Етекбасты елден дәл қазір не күтесің? Біздің қазақ өз ұлдарына ара түсер биікке әлі

– Бірақ мынаны да ескеру керек. Социализм қанша керемет болғанымен, ол қазақтың төл тумасы емес, шеттен енген, бұл елге күшпен танылған төңкеріс, пролетариат диктатурасы неге қажет болды? «Тілеп алған аурудың емі табылмайды» деген осы. Пролетариат өзіне жат қауымды жаныштамай тұрмайды. Ендеше, сен де өзің орнатқан диктатураның құрбанысың! – Жоқ, бәрібір, мәселе социализмде емес, басқада! – деді тағы да бірінші дауыс. – Сен бұл жолы мүлде басқа иірімге түсіп кеттің. Бұл – таптық күрес емес, ұлттық жаныштау. Геноцид. Өзің әлі ұмыта алмай жүрген отыз екінші жылғы қырғын апат та – сол саясаттың жемісі. Сенің басты қателігің – социализм мен отаршылдықты ажырата алмадың. Өу баста кімнің арбасына мінгенінді білуің керек еді. Сен бұрын құл болсаң, қазір

де құлсың. Еш нәрсе өзгерген жоқ. Сол құл күйінде өтесің дүниеден...

Бұдан ары тыңдауға ақынның шыдамы жетпеді. «Жә, жетер! – деп дауыстап қалды. – Иә, дұрыс айтасың, бізді құртқан социализм емес, отаршылдық! Үзілмей келе жатқан империялық саясат! Менің әлгі «Советстан» деп малданып жүргенім – атын ғана өзгерткен баяғы империя. Аңқау басым соны да білмей келіппін-ау! «Біреу қыз алып қашса, біреу босқа қашады» дегендей, төңкерістің желігімен жүре беріппіз ғой... «Құлды бөрекелді өлтіреді» деген осы. Өзгені ұмытсақ та, өзіміздің құл екенімізді қалай естен шығардық екен? Халқың қапаста тұншығып жатқанда, сен азат аспанда самғаған «қызыл сұңқар» болмақсың. Неткен бейшаралық?!».

Әрине, қазақтың бәрі бірдей ақымақ емес. Осы төңкерістің түбі шикі екенін, оның ақыры неге апарып соғарын «Алаш» азаматтары әлдеқашан болжаған. Апаттың алдын алу үшін айтысты, тартысты. Реформаның өзгеше жолын ұсынды. Бірақ оларға қызыл белсенділер ырық берді ме, айтаққа ерген ақөз солақайлар жан-жақтан мүйіздеп, аренадан тайдыр-ғанша асықты. Сол солақайдың бірі – ақынның өзі. Ұлтшыл азаматтар жылай-жылай сахнадан кеткенде, «біз жеңдік» деп мәз болысты-ау! Ұят-ай! Жеңгені кім сонда? Ұлттың көсемдері... Бір есептен, ана Әліхан, Ахмет, Мір-жақып, Мағжандардың армандары жоқ. Өз ұлтының бостандығы үшін күресті. Сол жолда басын берді. Ары таза, жолы сара. Нағыз құрбандар деп соларды айтса болады. Ал қызыл коммунистер кімнің «құрбаны»?.. Сонша шапқылағанда тапқан олжасы осы ма?

Өкімет тарапынан халыққа жасалған қиянатты білмедім, сезбедім десе өтірік болады. Сәл кейінірек бұл да соны байқаған. Отыз екінші жылғы аштық апаты кезінде көзге қамшы тигендей шырқ айналған. Бірақ, керегі не, көзқарактылар баяғыда сезінген шындықты бұл қазақтың қақ жарымы аштан өлгенде бір-ақ көрді. Онысы да түбегейлі емес. Бар кінә – Голощекинде, соған көзсіз ілескен қазақтың дарынсыз басшыларында деп пайымдаған. Әлкелік бір жиында ақын Голощекинмен қатты-қатты сөзге келіп, тіпті Филипп Исаевичті ұрмақшы боп ұмтылғаны бар. Сол сұмырай кетсе, бәрі орнына келетіндей көрінген... Иә, жауып кеткен арызға байланысты Голощекин кетіп, оның орнына Мирзоян келгенде, дүниенің сәл кеңіп қалғаны рас. Халық ес жинады. Аш қарын жұбанды. Мәскеуде қазақ өренінің онқұндігі өтіп, жұрт қатарлы ақынға да орден тақты... Орден алғанына әлі екі жыл да толмапты-ай! Сөйтсе, соның бәрі алдарқату, баланың қолына көмпит ұстатқандай бірдеңе екен ғой. Дауыл алдындағы болымсыз топас. Естіуінше, республика басшысы – сол Мирзоянды да ұстап әкеткен деседі. Сонда бұл өкімет кімге опа бермек?

Енді бәрі көш. Қолдан билік, бастан ырық кеткен соң өкіндің не, өкінбедің не? Жалған жол жарға жықпай қоймайды екен. Бәсе, ақыннан саясатшы шықпаса керек еді. Бұл соны тағы бір рет дәлелдеді. Қолы көтере алмайтын шоқпарды беліне байлапты. Ел билігіне араласқан екенсің, алты қырдың астындағыны көруің керек қой. Кім дос, кім қас, одақтасың кімдер – одан жаңылмауың керек. Бұл болса танауынан арғыны көрмепті. Кімге өкпелейді?

Ақынның ой-санасы тағы да қақ жарылып, өзара айтысып кетті.

– Тұрлаусыз дүние, отаршыл өкімет үшін сен жауап бермейсің. Халықтың алдында арың таза болса, басқасына

қиналма! – деді бірінші дауыс. – Сен де елің үшін аз бейнет тартқан жоқсың. Басыңды сан рет қатерге тіктің. Адассаң да ел қамын ойлап адастың. Келер ұрпақ бұл еңбегіңді ескереді...

– Еңбек еткенің рас. Бірақ өз мүдденді де бір сәт ұмытқан жоқсың! – деді екінші дауыс аттап бастырмай. – Өзімшіл едің. Мен-мен, тәкаппар едің. Өзіңді тым жақсы көретінсің. Сондықтан, қашанда күштілердің, жеңімпаздардың тобында жүргің келді. Картаға басыңды салғаның рас. Бірақ қолында көзірдің тұзы отыр еді. Атақ-абыройға, мансапқа құмар болдың. Сені жолдан тайдырған – сол атаққұмарлық...

Жетер! Сол атағы да, мансабы да неге құрып кетпейді. Мүйіз шығатын болса таққа отырып та көрген. Төрт жылдай Халық Комиссарлар Кеңесінің төрағасы болды. Жоғары лауазымды жатырқамай, төңкеріске сіңірген еңбегімнің бодауы деп қабылдаған. Ал мансаптың жұқпалы дерт екені рас.

Оны бұл тақта отырған кезінде емес, орнынан түсіп қалғанда байқады. Бір өзі Бетбақтың шөлінде қалғандай қатты құлазыған. Басындағы бақты біреулер талтүсте тартып алғандай қиналғаны есінде. Сол жылы ел астанасы Орынбордан Ақмешітке ауысты. Байшыл, ұлтшылдар қайтадан қыш алып, солшыл коммунистерді ұғыстырғандай көрінген. Орталықты оңтүстікке күштеп көшірген де – сол оңшыл топтар. Бірақ, Ақмешіт атауы Мәскеуге ұнаған жоқ, жаңадан ат табу керек болды. Ұзақ таластан соң, ақыры мәмлеге келген. Ақмешіттің ендігі аты – Қызылорда. Екі жақ та «біз ұттық» деп ойлады. «Қызыл» деген сөзді қосқанына қызылдар мәз. «Орданы» қыстырып жібергеніне ұлтшылдар да мұртынан күлді.

Сол 1925 жылдың сәуір айында республика советтерінің V-съезі өткен. Осы жиында қазақтар бұрынғы «киргиз» деген жалған аттан құтылып, қазақ деген өз есімін қайтарып алды. Бұл бәріне ортақ қуаныш еді. Алайда, съезде болған сәтте қызметкерлер сайланғанда, ұлтшылдардың тасы өрге домалап, ақын өкімет құрамына ілінбей қалды. Сондағы тауы шағылып, қорланғанын айтпа! Жан дүниесін сұрапыл ашу, ымырасыз өкпе билеп алған. Тәжірім-ау, мұның мансапта несі бар десейші! Ақыры сол пенделік сезімдер ырық бермей, мұны орны толмас қателікке ұрындырды.

Арада бір ай өткенде, ақын Мәскеудегі Советтердің бүкілодақтық үшінші съезіне барған. Он күнге созылған жиналысқа арадікді Сталин де қатысып жүрді. Қызыл қорғанды Кремль, Қызыл алаң, желбіреген қызыл тулар ақынның төңкерістік рухын қайта қоздырды. Сіре, соның әсері болар, бір күні президиумда отырған Сталинге «записка» жазып, аудиенция сұрады. Ойы – өзінің қызметтен шеттеп қалғанын айтып, осындағы коммунистік академияға түсуге жолдама сұрамақ. Жыиын аяқталар шамада Сталин мұны қабылдады.

Бұл Сталиннің бұған дейін өзіне қолбайлау боп келген жарымжан көсемнен құтылып, бар билікті өз қолына алған, әйткенмен, дәл қазіргідей алапаты аса қоймаған кез еді. Республика басшыларының бірі боп келген ақынды ол бұрыннан білетін-ді. Талай жиында, банкеттерде бірге болғаны бар. Қюо қара мұрт пен қайратты қара шашта бір тал қылау жоқ, қырық бестерге жаңа келген шағы. Орысша сөйлегенде өр сөзін нақтап, қате жібермеуге тырысқанымен, Кавказ акценті бәрібір білініп тұрады... Бұл кіргенде, Сталиннің қасында Молотов пен Куйбышев отыр екен.

– Жолдас Сейфуллин, хош келдіңіз! Қазақстанда не болып жатыр? Өңгіме айта отырыңыз! – деді қол беріп, жайғасқан соң.

Ақынның бұйымтайы басқа еді. Бірақ сөйлесе келе өзін ірке алмай қалды. Іштегі қыжыл еріксіз сыртқа шықты. Республиקהдағы саяси ахуалды баяндай келіп, дәл қазір байшыл-ұлтшылдардың белең алып тұрғанын да жасырмады. Ең соңында өзінің қызметсіз қалғанын айтып, Мәскеуге оқуға қалдыруын етінді.

– Бұрын қайда оқыған едіңіз? – Омбыдағы мұғалімдер семинариясын бітіргем.

– Революционер үшін ол аз оқу емес. Менің де бар бітіргенім – семинария! – деді Сталин мұртын бүлк еткізіп. – Сізді Академияға қалдыру оп-оңай. Бірақ сіз сияқты байырғы коммунистер дәл қазір республиканың өзіне де қажет емес пе?! Алаңсыз қайта беріңіз! Біз Қазақстандағы жағдайды әлі-ақ реттейтін боламыз...

(Жалғасы бар)

“ҚАРАУЫЛТӨБЕДЕ” ҚҰРЫЛТАЙ ӨТКЕН БЕ?

Халқымыздың өткен тарихын зерттеуге онтайлы мүмкіндіктерге ие болып отырғанымыз шындық. Қаламыздың шығыс жақ бетіндегі “Қазрис” елді мекенінен Қызылорда – Жезқазған тас жолының бойындағы “Қарауылтөбе” өзі айтып тұрғандай биік төбе. Әрі қарай “Үш таған” - ошақтың тіреп тұрған үш аяғы секілді, үш төбе. Жергілікті тұрғындардың айтуы бойынша үш төбенің үшеуінде үш жүздің әскері болған және осы төбені қолдан үйген. Осы төбеге қатысты ел арасында айтылатын тағы бір әңгімеде осы төбенің біреуіне алтын жасырылған делінеді. Шынында да алтын іздеген біреулер үш төбенің де үстін қазған. Үш төбенің орналасуы шеңбер тәріздес, аумағы үш шақырымдай болып келетін тақыр алаңқай. Төбелер осы тақырдың үстіне орналасқан. Төбенің бір-бірінен ара қашықтығы шамамен 500 метрдей болады. Одан әрі қарай кездесетін кеңес заманында орнатқан, Қыр мен Сырды жалғап тұрған Қалмас скважинасы. “Қалмас” атауы “қалмақ” сөзінен туындаған. Кеңестік заманда шопандар Қырдан Сырға, Сырдан Қырға құлағанда тоқтаусыз ағып жатқан тұщы, мол судан малын суарып, өздерінің шөлерін қандырып, ыдыстарын суға толтырып алып отырған. Шопандардың суға жеткенше күнге қарап, жиі қолданатын сөзі күн батып қалмасын. Өздерінің жанына жақындау естілгендіктен қалмақ сөзін, қалмас сөзіне айналдырып алған. “Калмас” деп айтып жүргеніміз ағып тұрған скважина суынан 100 метрдей бері орналасқан биік төбе.

Осыдан кейін 1 км жерде “Құлбанбай” мазары да бар. Дәл осы жерді деректерде “Қара молда” деп те жазлады. Бас қолбасшы Цеван рабданың бауыры Шона Дабаның батыс жақ шекара шебінің қорғап тұрған әскери гарнизонының орналасқан жері “Қара молда” деген жерде болғандығы

айтылады. Осы жерден шығысқа қарай жазық даланы “Тайлак тақыры”, немесе жазығы деп атайды. Тақырдың батыс жағында биіктеу жерде Тайлак жерленген жалғыз молаға қатысты айтылған.

Сырдарияға қарай Қараөзекті ұлы жүз рулары жалайыр, ошақты, карақойлы мекен етсе, Арал маңындағы Қарақұмға дейін кіші жүз рулары. Этнограф Т.Картаева еңбегінде “Тайлак жазығы: “Бұл алқап найман руларының Қызыл жыңғыл болысының аумағы. Одан әрі қалың қыпшақ мекен еткен Ұлытауды бойлап, Атбасар, Қостанай, Қаратөкел еліне дейін мың шақырым, екі мың шақырымға созылады” деп жазған.

Найман ақсақалдары бізден бұрын бұл жерде қалмақтар болған екен дейді. Ал “Жалғыз мола”, “Тайлак” туралы мәлімет жок. Олай болса жалғыз бөйіт Тайлак батырдікі. Тайлак батыр туралы Н.Кастанье жазбасында: кіші жүздің Тайлак атты батыры бар еді, ошақты руының казактары Перовск уезінде Ұлытау мен Кіші тауда тұрды. Ошақтының Санырық атты батыры Тайлақтың жиені болып келетін. Тайлак батырдың қалмаққа қарсы күш біріктіру кеңесіне шақыру алғанда Саңырықтың жасы 35-те еді. Кеңес өтіп екі батыр қол жинап, қалмаққа қарсы көтерілді. Соғыс 3 жылға созылды – деп жазған.

Кеңес заманында түсірілген “Жаушы” фильмінде басынан аяғына дейін Тайлак батырды керемет сомдаған. Ел басына күн тұғанда мойнына аманат арқалап, күн-түні тоқтамай, ат ауыстырып мініп шауып бара жатқан Тайлак батырды көреміз.

Қазақ халқының қонысының бытыран-қылығын пайдаланып, 1723 жылы көктемде жоңғарлар 70 мың әскермен жеті бағыттан қазақ жеріне тұтқиылдан басып кіреді. Цеван-Рабданның ұлы Қалден Церен Балқашқа одан әрі қарай Қаратау өңіріне, Құлан батұр Алтайға және Көк-тал өзенінің өңіріне, Амурсана әскері

Нұра өзені бағытында Қалден Цереннің Цеван-Дорты атты ұлы Шелек өзенінің аңғарымен, екінші ұлы Лама-Доржым нойон Шу өзеніне бағыт алса, Цеван-Рабданның өзі Іле өзені арқылы Жетісуды басып алуды көздеді. Бас қолбасшылықты Цеван-Рабданың бауыры Шона-Даба атқарды. Алғашқы соққыны Жетісу мен Ертіс өңірінің казактары қабылдады. Жоңғарлардың шапқыншылығын күтпеген, дайындалмаған халық әуел баста оларға еш қарсылық көрсете алмады. Жоңғарлар халықты жаппай қырып, қазақ мал-мүлкін тастап, босып кетуге мәжбүр болды. Жоңғарлар қазақ хандығы территориясының басым бөлігін жаулап алды. Ендігі жерде қазақ жері мен жоңғарлар ұлысының шекарасы Ұлытау, Балқаш көлі мен Шу, Талас өзендерінің арасымен өтті. Қазақ тарихында бұл кезең “Ақтабан шұбырынды, Алакөл сұлама” деп аталады. Қашып босқан казактардың паналаған жері Сырдарияның сыртындағы Алакөл көлі болды.

Жоңғар шапқыншылығына қатысты жазушы профессор Әнес Сарай былай дейді: Ортажүзжұрты орналасқанСайрам, Манкент, Қараспан, Инак, Түркістан, Ұлы жүз жұрты орналасқан Текес, Бабанөлген, Қарамұрт, Чиназ, Ташкент, Әндіжан қалаларын жауға алдырған қазақ хандығы мемлекеттік құрылым ретінде жойылу сатысына енді. Жолбарыс хан, Теле би басшылығындағы ел амалсыздан жоңғар бодандығын қабылдады, бодандыққа мойынсұнбаған Болатхан, Барақ, Қушық, Әбілмәмбет қарамағындағы ел байырғы отандарын тастап Самарқанға ауды. Қазақ хандығының Сыр бойындағы кіндік қалалары және хандықтың астанасы Түркістан бір қолдан екінші қолға өтіп, жоңғарлардың әскери гарнизон ұстайтын бекінісіне айналды. “Ақтабан шұбырынды” атанған халықтық трагедияның ауқымын осынау деректер аясында таразылаған жөн.

Қазақ әскерінің бас қолбасшысы болып Әбілқайыр сайланды. Ұлы жүз жасағын Саурық батыр, орта жүз жасағын Бөгенбай батыр, кіші жүз жасағын Тайлак батыр бастайтын болды. Жоңғарға қарсы ұрыс Қожаберген жыраудың “Елім-ай” дастанында былай сипатталады:

Түсында Танбалы тас болып шайқас, Қазактар ата жаумен салды айқас. Қалмақтар үсті-үстіне оқ боратты Дегендей үш жүз ұлы көріп айқас.

Бес мыңдай жау қырылған Үзгент жакта, Екпіндеп баса көктеп келген шақта. Бөгедік Сарысула қалмақ қолын Дұшпандар өте алмады батыс жакқа.

Бұл шумактарда аталатын “Танбалы тас” Сарысу өзені, Шиелі жерінде Қаратудың теріскей бетінде болса, Үзгент Сыр бойында Шиелімен жапсарлас Жаңақорғандағы жер атауы. Жауға алғашқы тойтарыстар Телікөл маңындағы Шиелі, Ұлытау жерінде берілді.

Дұшпанға қарсы тұрды арғын қолы, Кесілді еріксізден жаудың жолы. Айнакөл жағасында тұрсақ тағы Келмеді Әбілқайыр жиган тобы.

Айнакөл жағасында қырғын болды, Қанды ұрыс екі жакқа қиын болды. Орта жүз, кіші жүз боп қырылысып, Қалмактан алты мың жан шығын болды.

Жыр дастанында айтылған “Айнакөл” Қарауылтөбе, “Қараөзек” елді мекенінің ортасына орналасқан географиялық картада бар “Айнакөл көлі”.

Қамданып жасақ жиып тігіп шатыр Қолбасы Әбілқайыр қайда жатыр? Сөмеке, Ғайып, Болат Әбілмәмбеттің Жәрдемі бар қазаққа тимеді ақыр. Дастан жырда хандардың қазаққа пайдасы тимегенін және Әбілқайыр сұлтан туралы сыншылдық пікірі айтылады. Әбілқайыр Бұхарадан ат, қару-жарак сатып алғаннан кейін әскерді дала соғыс-

тарына бейімдеу, жан-жақты дайындау, семсерлесудің айла-тәсілдерін үйренуден бөлек, мергендерден ерекше отряд жасақтау осы соғыста екі жақта от қаруын (мылтық) пайдаланған. Шолғыншы жіберу, мыңдыктар, жүздіктер құрамын жасақтау осының бәрі “Үштағанда” өткен.

А.Диваевтың жазбасында екі ірі шайқас ерекше көзге түседі. Бұланты-Білеулі шайқасы (1727 ж) және Аңырақай шайқасы (1729 ж.). Бұл шайқаста жоңғарлар жеңіліс тапты. Бұл жеңіс казактардың рухын көтеріп жігерлендіріп, өз күштеріне сенуіне мүмкіндік берді. Бұл соғыста хандар билігі туралы айтылмайды. Ел боламыз ба, ел болмаймыз ба деген сын сағатта орда биі (ордабасы) ел билігін өз қолына алған. Шежірелік материалдарға талдаулар жасау тікелей болмаса да қазақ хандығының құрылу тарихын зерттеуде және жалпылама түрде өзіндік маңыз атқарады. Шежіреге зерттеу, талдау жасағанымызда Орда биі (ордабасы) Тыныбек есімі шығып тұр. Қазақ деген ұлттың жойылып кетпей сақталып қалуына Орда биі Тыныбектің еңбегі зор.

“Ақтабан шұбырынды Алакөл сұлама” 300 жыл толуына орай мемлекеттік тұрғыда тойланбаса да жер-жерде аталып өтті. Осыған орай 1726 жылғы бүкіл халық құрылтай қай жерде өтті? Бұл туралы тарихшыларда екі түрлі пікір бар. Біріншісі Ордабасыда, екіншісі Арал маңындағы Қарақұмда дейді. Осыған байланысты үкімет тарапынан зерттелу керек деп айтқанын естіген едім. Мен де мақаламда 1726 жылғы ұлттық құрылтайдың өзіміздің өлкеміздегі “Қарауылтөбеде” өтті деп пікір білдіргім келеді. Есімі елге белгілі тарақты Ақілеу Сейдімбек Қарауылтөбедегі биікте жатыр. Бейітінің басына “Көктегі күнге, жердегі халқыма мәйірім қандады” деп жазылған. Оны өзі аманаттаған екен. Негізгі “Қарауылтөбе” атауы ұлттық құрылтай өткен жер, бұл ақиқат.

Н.ҚАРТАБАЕВ

Бүгінде облыс орталығының іргесіндегі Тасбөгет кентінде өңірімізге белгілі, мәуелі бәйтеректей жапырағы кеңге жайылған текті Әлиевтер отбасы тұрып жатыр. Отбасы ұйытқысы, дінгеі іспеттес, әулет мақтанышы Сыр полиция-сының бүгінгі абыз ақсақалы, кезінде көптеген шөкірт тәрбиелеп, өсірген милиция ардагері, отставкадағы милиция подполковнигі Алиев Төлеш ағамыздың 90 жасқа келіп қалғанын естіп, қолға қалам алдым. Сонау 80-жылдары есімі Сыр милициясына, Жалағаш пен бұрыңғы Сырдария ауданы халқына жақсы таныс, өзіндік, ерекше орны бар, елге сыйлы, абыройлы, асыл азамат, ардақты Төлеш ағамызды сонау 80-жылдардың басынан бері білемін.

Әлиев Төлеш 1935 жылдың 30 тамызында Қызылорда облысы Тереңөзек ауданында дүниеге келген. 1953-57 жылдары Түркістан педагогикалық училищесін аяқтағаннан кейін Тереңөзек ауданы мен Қызылорда қаласының білім саласында, 1958-61 жылдары кеңес әскері қатарында азаматтық

НАР ТҰЛҒАЛЫ, ҰЛАҒАТТЫ ҰСТАЗ

Жалағаш аудандық Полиция бөлімі бастауыш ардагерлер ұйымының төрағасы, Қазақстан Журналистер одағының мүшесі Б.Нұржанов: «...Әділдіктің ақ жолынан айнымай қызметін адал атқарған, ел арасында «құдайдан сұраған», «құдай берген» деп аталып кеткен өте сабырлы, халықшыл, қандай бір шиеліністі жөсәйізе байыппен қарайтын мінезі ұстамды башы Төкең кезінде бөлім құқық бұзушылықтың алдын алу мен қылмыс ашуда облыста алдыңғы қатарда болды. Оны полицияның Абыз Ақсақалы деп атауға болады. Ол кезде аудан аумағындағы өзен-көлдерге сенбі, жексенбі сайын Байқаңырдан топ-тобымен демалуға ағылып келетін Мәскеуден басқаны мойындағысы келмейтін әскери шенеуніктермен милиция қызметкерлері арасында түсінбеушіліктер орын алып қалатын. Ол бірнеше рет кәнігі дипломаттай қиыннан жол тауып, екі жасқа тиймді иешім тапқан болатын. Сол жылдары Жалағашта құрылысы оңшақты жылға созылған элеватор салынып жатқан болатын. Онда аридулы көментаураға орналастырылған ел ішінде «хмиктер» аталып кеткен сотты белгандар криминогендік ахуалға айтарлықтай әсер ететін. Бұрын қылмыстық атқару жүйесінде қызмет атқарған Т.Әлиевтің қылмыстық алдын алу жұмыстарындағы озық тәжірибесінің көмегі көп болды. Оның иәжірттері кейіннен аудандық облыстық және республикалық деңгейдегі ішкі істер органдарында басшылық қызметтер атқарғын» - деп, еске алды.

борышын атқарған. Кішкентай ауылдан шыққан бозбала ішкі істер органдарындағы қызметін 1962 жылы облыстық ішкі істер басқармасының №10 еңбекпен түзеу колониясында инженер, 1963-69 жылдары облыстық ішкі істер басқармасының қылмыстық іздестіру бөлімінің жедел уәкілі, №10 Тергеу абақтысында жедел уәкіл, аға жедел уәкіл, 1969-74 жылдары бастық орынбасары, 1974-85 жылдары Жалағаш аудандық ішкі істер бөлімінің бастығы, ал 1985 жылдан бастап Сырдария аудандық ішкі істер бөлімінің бастығы лауазымдарын атқарып, 1988 жылдың шілде айында «милиция подполковнигі» арнайы атағымен абыроймен запасқа шықты.

Ол қызмет барысында ҚР Ішкі істер министрлігінің, облыстық, аудандық партия комитеттерінің,

өмірі мен денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, мемлекет мүдделерін құқыққа қарсы қол сұғушылықтан қорғауға, қоғамдық тәртіп пен қоғамдық қауіпсіздікті, жол қауіпсіздігін қамтамасыз етуге арнады, елдің өркендеуіне айрықша үлес қосты.

Оның жеке ісіндегі мәліметтерге сәйкес ол 1988 жылдың 16 маусымында ішкі істер органдарындағы шекті жасына жетуіне байланысты запасқа шыққан. Лауазымға тағайындалу, арнайы атағын алу құжаттарында сол уақыттағы облыстық милиция басшылары, Сыр милициясының аңыз адамы, көп жылғы бастықтың бірінші орынбасары полковник А.Сағымбаев, басқа да өңірімізге белгілі полковник, подполковникер М.Мусаев, А.Юрин, Қ.Юсупов, Б.Сералиев, Қ.Сүлейменов, С.Мусағалиев, Ж.Демеуовтер қол қойған. 1978 жылы 20 қазанда басқарма бастығы, милиция генерал майоры Б.Омаровпен әзірленген аттес-тациялық параққа комиссия мүшелері, Ішкі істер министрінің орынбасарлары генералдар А.Жданов, А.Тұмарбеков., Н.Филипенко, жерлесіміз Н.Алма-гамбетов, полковник Г.Бересневтер қол қойған.

Ағамыздың жеке ісіндегі өз қолымен жазылған өмірбаянында оның 1959 жылы «кіші ұшқыш ма-мандарын дайындайтын» әскери мектебін аяқ-тағаны жазылған.Шамасы кезінде ДҚСААФ жанында жұмыс істеген алғашқы әскери дайындық мектебі болған болу керек.

Қарамағында 2 жылдан аса уақыт қызмет

«Жалағаш ауданының Құрметті азаматы», «Жеке ерлігі үшін» орденінің иесері Базарбай Ержанов: «...Төлеш ағаның тәрбиесімен түле-дік. Төкең милиция жұмысының құртамыры кезекші бөлім мен уақытша ұстау абақты жұмысына көңіл бөлді. Жаңа штаттық бірліктер енгізіп, сержантилық лауазымда жүргенімде мені штаб жұмыстарын үйреніп, құжаттармен жұмыс жүргізуге мүмкіндік берді. Оның қамқорлығы мен тәрбиесін көріп, өскен жігіттер аудан, облыс аумағындағы қызметтер саласын басқарды. Ол аудан басшыларымен сыйласып, қоян-қолтық жұмыс жасап, аудан халқының сенімі мен құрметіне бөленді. Әлі де ұзақ жылдар ақылшымыз болып, алдымызда аман сау жүре беріңіз» - дейді.

атқардым. Қызметте әділ, аса салмақты, сабыр-лы, мәдениетті, өте кешірімді, артында зілі жоқ, әр мәселені ойланып, байыппен қарайтын, адамгершілік қасиеті жоғары, өте кең кісі болды.

ҚР ІІМ-нің Құрметті ардагері Н.Аманов: «...Төкең бастық болып келгенде қызметті бір-ден дөңгелетіп алып кетті. Ол уақытша ұстау абақтысы мен кезекші бөліммен қатар мемле-кеттік автоинспекция, паспорт столы, учаскелік инспекторлары мен жасөспірімдер ісі жөніндегі инспекция қызметтерін апта сайын сараптап, бағалау жұмыстарын өзі басқарып отыры. Аудан-дық партия-кеңес органдары тарапынан учаскелік инспекторлар мен өртке қарсы инспекция қыз-меткерлерін ретсіз шаруашылықтар жұмыста-рына жұмсауына бөсеті болып, оларға өзінің тікелей міндеттерін орындауларына мүмкіндік берді. Пар-тия-кеңес органдары алдында қызметкерлерін қорғаймын деп өзі партиялық жөзжаз тартылған кездері де болды. Ол қызметкерлерге ең қатты айтқаны: «Диуана болу бір пәсте, мұсылман болу әсте-әсте, қызметтік тәртіпті бұзуды қашан доғарасың. Сенің әке-шешен, отбасың, шеттей балаларың бар зой» дейтін. Ол кезде қызмет-керлеріміздің ауызбіршілігі мықты еді, «мынау сержант, мынау офицер» деп айыру жоқ, «бәріміз бір милиция» болдық. Азамыздың қамқорлығын, жақсылықтарын көп көрдім. Өте сыйайы, ешкімнің де арына тиетін сөзді аузына алмайтын, қазақиылық пен милиция қызметін қатар алып жүрген оған «Жаратқан иеміз әлі де мәнді-мағыналы ұзақ өмір сүруді нәсіп етсін, бүгінгі бөде-біздіңіз төмендемесің деген тілегімді жасдаймын» - дейді.

Бастықпын, құқықтарым бар деп асыра сілтеп, қарамағындағы қызметкердің ар-намысына тимеді. Ол кісінің қызметкер болсын, аудан көлемінде өткізілетін жаппай мәдени-спорттық іс-шаралар барысында бөлімге жеткізілген құқық бұзушы болсын, құрықталған қылмыскер болсын біреуге қатты жекіп, айқайлағанын көрген, естіген емеспін. Қызметкерді өзіне жақын тарта білді, олармен тең дәрежеде сөйлесті, қандай да бір мәселе бойынша олардың ойын, пікірін тыңдап, содан кейін шешім шығаратын, тапсырма беретін. Өдетте күштік құрылым бөліністерінде тапсырма, бұйрықтар қысқа, нұсқа беріліп, түсінген, түсінбегенін сұрамай, бар, орында дейтін. Ондай тапсырманы жас қызметкерлер кейде түсінбей жатады. Ал ол ерінбей, асықпай тәптіштеп түсіндіретін, одан кейін түсінгендігін, түсінбегендігін сұрайтын.

Қоразбаев Хұсайын Асанұлы
Қазақстан Журналистер, Заңгерлер одағының мүшесі. Ақпарат саласының үздігі. Қызылорда ОПД-нің бөлім басшысы, полиция полковнигі

МӘНІ БӨЛЕК МЕРЕКЕ

Әлемнің әр түкпірінде 8 наурыз – Халықаралық әйелдер күні мерекесіне орай марштар, демонстрациялар, шерулер болып өтті. Париж, Мадрид, Рим, Берлин, жалпы дамыған елдердің ірі қалаларында көшеге бейбіт шеруге шыққандар әйелдер мәселесіне әлем назарын аударды.

Римдегі әйелдер митингісінің қатысушысы

Римдегі Колизей алдындағы митинг

Аргентина. Буэнос-Айрестегі маршқа қатысушылар

Венесуэла. Каракастағы демонстрацияға қатысушы

Мадридтегі демонстрацияда бетперде киген әйелдер гендерлік зорлық-зомбылық құрбандарының есімдерін жазып алып шыққан

Гватемалдағы марш

Боливия. Ла-Пастағы акция

АҚШ. Лос-Анджелестегі марштан

Римдегі Треви субұрқағы жанындағы инсталляция

Манила акциясында Филиппин президенті Фердинанда Маркостың АҚШ жалауын жамылған маса бейнесі

Париждегі шеру

Мексика. Гвадалахардағы марш қатысушысы

Парагвай. Асунсьонедегі марштағы анасы мен қызы

Эквадор. Китодағы марш

Германия. Берлиндегі демонстрация

Испания. Мадридтегі митингке қатысушы

Колумбия. Боготадағы акция кезінде әйел адам Луис Карлос Галан ескерткішіне бояу шашты

Швейцария. Цюрихтағы әйелдер демонстрациясы